

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**LİSE SON SINIF ÖĞRENCİLERİNİN MESLEKİ KARAR VERME
YETKİNLİKLERİ İLE BAĞLANMA STİLLERİ VE CİNSİYET ROLÜ
YÖNELİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Neslihan BOLAT

**TRABZON
Kasım, 2014**

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**LİSE SON SINIF ÖĞRENCİLERİNİN MESLEKİ KARAR VERME
YETKİNLİKLERİ İLE BAĞLANMA STİLLERİ VE CİNSİYET ROLÜ
YÖNELİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ**

Neslihan BOLAT

**Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nce Yüksek
Lisans Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

**Tezin Danışmanı
Prof. Dr. Hatice ODACI**

**TRABZON
Kasım, 2014**

KTÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir. 28/11/2014

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Hatice ODACI

.....

Üye : Yrd. Doç. Dr. Hülya KASAPOĞLU

.....

Üye : Yrd. Doç. Dr. Erhan DURUKAN

.....

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Nevzat YİĞİT
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tezimin içerdđi yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadđımı ve bu tezi KTÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldđını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Neslihan BOLAT

28 / 11 / 2014

ÖN SÖZ

Bu çalışmada lise son sınıf öğrencilerinin mesleki karar verme yetkinlikleri: bağlanma stilleri ve cinsiyet rolü yönelimleri araştırılmıştır. Çalışmanın mesleki karar verme aşamasında olan gençlerin uygulanacak mesleki rehberlik hizmetlerinin geliştirilmesinde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Akademik anlamda bilgisiyle, öğrettikleriyle ve varlığıyla hiçbir teşekkürle hakkını ödeyemeyeceğim tez danışmanım değerli hocam Prof. Dr. Hatice ODACI'ya gönülden teşekkür ederim. Yüksek lisans eğitimimde katkılarından dolayı bölümümüzün değerli hocalarına teşekkürlerimi sunarım. Katkılarından dolayı değerli jüri üyelerim; Yrd. Doç. Dr. Hülya KASAPOĞLU ve Yrd. Doç. Dr. Erhan DURUKAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans yolculuğuna birlikte başladığımız, güler yüzü ve iyi niyetiyle akademik ve kişisel gelişimimde büyük katkısı olan akademisyen arkadaşım Psk. Sinem HAYALİ EMİR'e, yorgunlukları paylaştığımız, desteğini ilgisini her zaman yanımda hissettiğim kıymetli arkadaşım Psk. İrem DEĞERLİ'ye, temposu ve azamiyle hatırlayacağım sevgili arkadaşım Merve KELEŞ'e ve ilgisi, güler yüzü ve yardımları için Arş. Gör. Dr. Çiğdem BERBER ÇELİK'e teşekkür ederim.

Değerli müdürüm Muhammet UZUNALİ'ye ve kıymetli mesai arkadaşlarıma, her durumda yanımda olduğunu hissettiğim renkli dostum Bengü ŞEN'e, evimi paylaştığım Ayşe ACAROĞLU ÇALIŞKAN'a ve lisans öğrenimim boyunca çok şey öğrendiğim hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

İdeallerim uğruna, onların hayallerindeki gibi bir evlat olamayışımı anlayışla karşılan aileme, sevgisini hep hissettiren anneme, maddi desteğini esirgemeyen babama, küçük annem ablama ve çocukluk arkadaşım abime varlıkları için teşekkür ederim.

Akademik anlamda bu yolu çizmemde önemli katkısı olan ve kendisinden aldığım baba nasihatlerini hiçbir zaman unutmayacağım rahmetli hocam Öğr. Gör. Zeki ÖZER'e kalpten teşekkür ederim.

Yeni başladığım ve henüz çok başında olduğum bu yolculukta bana güvenen herkese teşekkür ederim.

Kasım, 2014
Neslihan BOLAT

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
GRAFİKLER LİSTESİ	xii
1. GİRİŞ.....	1
1. 1. Araştırmanın Amacı	3
1. 2. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi	3
1. 3. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
1. 4. Araştırmanın Varsayımları	5
1. 5. Tanımlar	5
2. LİTERATÜR TARAMASI	6
2. 1. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi	6
2. 1. 1. Sosyal Bilişsel Teori	6
2. 1. 2. Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi	6
2. 1. 2. 1. Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisinde Modeller	7
2. 1. 2. 1. 1. İlgi Modeli	7
2. 1. 2. 1. 2. Seçim Modeli.....	8
2. 1. 2. 1. 3. Performans Modeli	8
2. 1. 2. 2. Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisinde Temel Kavramlar	9
2. 1. 2. 2. 1. Yetkinlik Beklentisi	9
2. 1. 2. 2. 2. Sonuç Beklentisi.....	10
2. 1. 2. 2. 3. Kişisel Hedefler	11
2. 1. 2. 3. Yetkinlik ve Sonuç Beklentisini Belirleyen Dört Bilgilendirici Kaynak.....	11
2. 1. 3. Yetkinlik Beklentisinin Farklı Etkileri	12
2. 1. 3. 1. Bilişsel Süreçler	13
2. 1. 3. 2. Motivasyonel Süreçler	13

2. 1. 3. 3. Duyuşsal Süreçler.....	13
2. 1. 3. 4. Seçme Süreçleri	14
2. 1. 4. Mesleki Karar Verme Yetkinliği	14
2. 1. 4. 1. Mesleki Karar Verme Yetkinliği ile İlgili Yapılan Çalışmalar.....	15
2. 1. 5. Bağlanma Stilleri	18
2. 1. 5. 1. Bağlanma Stillerinin Tanımı ve Tarihçesi	18
2. 1. 5. 2. Bağlanma Stilleri Modelleri	19
2. 1. 5. 2. 1. Ainsworth'ün Üçlü Bağlanma Modeli.....	19
2. 1. 5. 2. 2. Hazan ve Shaver'in Üçlü Bağlanma Modeli	20
2. 1. 5. 2. 3. Bartholomew ve Horowitz'in Dörtlü Bağlanma Modeli.....	21
2. 1. 5. 3. Ergenlikte Bağlanma.....	21
2. 1. 5. 4. Bağlanma Stilleri ile İlgili Yapılan Çalışmalar.....	22
2. 1. 6. Cinsiyet Rollerı	24
2. 1. 6. 1. Cinsiyet Rollerı Tanımı.....	24
2. 1. 6. 2 Cinsiyet Rollerının Kuramsal Temeli	24
2. 1. 6. 3. Cinsiyet Rollerı ve Mesleki Karar Verme Yetkinliği	25
2. 1. 6. 4. Cinsiyet Rollerı ile İlgili Yapılan Çalışmalar.....	26
2. 2. Literatür Taramasının Sonucu.....	27
3. YÖNTEM	29
3. 1. Araştırmanın Modeli.....	29
3. 2. Araştırma Grubu	29
3. 3. Araştırmada Kullanılan Verı Toplama Araçları	30
3. 3. 1. Kişisel Bilgi Formu (KBF)	30
3. 3. 2. Mesleki Karar Verme Yetkinliği Ölçeği (MKVYÖ).....	31
3. 3. 3. İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA).....	32
3. 3. 4. BEM Cinsiyet Rolü Envanteri (BEM)	32
3. 4. Araştırmanın İşlem Yolu.....	33
3. 5. Araştırmada Kullanılan Verı Analizi Teknikleri	33
4. BULGULAR.....	35
4. 1. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Karar Verme Yetkinlikleri ile Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişki	35
4. 2. Mesleki Karar Verme Yetkinliğinin Cinsiyet Rolüne Göre Farklılıkları.....	35
4. 3. Mesleki Karar Verme Yetkinliği ve Demografik Değişkenler	36
4. 3. 1. Mesleki Karar Verme Yetkinliğinin Cinsiyetler Arasındaki Farkı.....	36
4. 3. 2. Okul Türü ile Mesleki Karar Verme Yetkinlik Düzeyi Farklılıkları.....	37

4. 3. 3. Doğum Sırası ile Mesleki Karar Verme Yetkinlik Düzeyi Farklılıkları	38
4. 3. 4. Algılanan Gelir Düzeyi ile Mesleki Karar Verme Yetkinlik Düzeyi Farklılıkları	39
4. 3. 5. Anne Eğitim Durumu ile Mesleki Karar Verme Yetkinlik Düzeyi Farklılıkları	40
4. 3. 6. Baba Eğitim Durumu ile Mesleki Karar Verme Yetkinlik Düzeyi Farklılıkları	40
5. TARTIŞMA	42
5. 1. Mesleki Karar Verme Yetkinliği ve Bağlanma Stilleri	42
5. 2. Mesleki Karar Verme Yetkinliği ve Cinsiyet Rolü Yönelimleri	43
5. 3. Mesleki Karar Verme Yetkinliği ve Demografik Değişkenler	44
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	46
6. 1. Sonuç	46
6. 2. Öneriler	46
6. 2. 1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler	46
6. 2. 2. İlerde Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler	47
7. KAYNAKLAR	48
8. EKLER.....	57
9. ÖZ GEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİLERİ.....	67

ÖZET

Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Karar Verme Yetkinlikleri ile Bağlanma Stilleri ve Cinsiyet Rolü Yönelimleri Arasındaki İlişki

Bu araştırmanın amacı, lise son sınıf öğrencilerinin mesleki karar verme yetkinliği ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi ve lise son sınıf öğrencilerinin mesleki karar verme yetkinlikleri, cinsiyet rolü yönelimi, cinsiyet, okul türü, doğum sırası, gelir düzeyi, anne ve baba eğitim düzeyi gibi bazı değişikliklere göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir.

Araştırma grubu, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Trabzon il genelinde lise eğitimine devam etmekte olan, son sınıf öğrencilerinden seçkisiz örnekleme yöntemiyle belirlenmiş 808 öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcılara araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu, mesleki karar verme yetkinliğini ölçmek amacı ile Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği (MKVYÖ), İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA) ve BEM cinsiyet rolü envanteri uygulanmıştır. Veri analizi için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Tekniği, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve bağımsız grup t testi kullanılmıştır.

Bulgular mesleki karar verme yetkinliği ile güvenli bağlanma ve korkulu bağlanma stilleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Kayıtsız bağlanma ve saplantılı bağlanma ile mesleki karar verme yetkinliği arasında ise istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı saptanmıştır. Ayrıca kadınsı ve erkeksi cinsiyet rolüne sahip olanların mesleki karar verme yetkinliğinin belirsiz cinsiyet rolüne sahip olanlara göre; androjen cinsiyet rolüne sahip olanların mesleki karar verme yetkinliği kadınsı, erkeksi ve belirsiz cinsiyet rolüne sahip olanlara göre daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Son olarak da cinsiyet, okul türü, doğum sırası, anne ve baba eğitim düzeyi ile mesleki karar verme yetkinlik düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı ancak gelir düzeyi iyi olanların mesleki karar verme toplam puanlarının gelir düzeyi orta olanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Sonuçlar, kuramsal çerçevede yapılan araştırmalar bağlamında değerlendirilip tartışılmıştır. Araştırmacılara ve alanda çalışan meslek elemanlarına gelecekte yapılacak çalışmalar için öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mesleki Karar Verme Yetkinliği, Bağlanma Stilleri, Cinsiyet Rolü.

ABSTRACT

The Relationship Between Attachment Styles and Sex Roles with the Career Decision Making Self-Efficacy among High School Seniors

The aim of this study is to examine the relationship between career decision making self-efficacy and attachment styles of high school seniors. Another purpose of this study is to determine the differences between career decision making self-efficacy and sex role and also in terms of some demographic variables (gender, type of school, birth order, perceived level of income and parental education level).

The group of research is consisted of students who were chosen by random cluster sampling method from 808 senior high school students who were educated in the center districts of Trabzon. A demographic data form developed by the researcher, Career Decision Making Self-Efficacy Scale, Relationship Scales Questionnaire and Bem Sex Role Inventory are used to collect data. Independent samples t test, one-way analysis of variance and Pearson product-moment correlation coefficient are used for the data analysis.

It has been determined that secure and fearful attachment styles have a significant relationship in positive with career decision making self-efficacy. As a result there is no significant relationship between career decision making self-efficacy and avoidant or disorganized attachment styles. According to the study, who has feminine and masculine sex role with respect to uncertain sex role; who has androgen sex roles with respect to feminine, masculine and uncertain sex roles have more career decision making self-efficacy. Furthermore, there isn't a significant difference between career decision making self-efficacy and gender, type of school, birth order, parental education level. Accordingly it is also found that, career decision making self-efficacy is significantly differed due to perceived level of income.

The results were discussed and evaluated in the light of relevant literature. Several suggestions are given to the future researchers and implementers.

Key Words: Career Decision Making Self-Efficacy, Attachment Styles, Sex Role.

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Bazı Demografik Değişkenlere Göre Dağılımı	29
2.	MKVY ile Bağlanma Stilleri Arasındaki ilişkiler	35
3.	Mesleki Karar Verme Yetkinliğinin Cinsiyet Rollerine Göre Farklılıkları	36
4.	Mesleki Karar Verme Yetkinliğinin Cinsiyete Göre Farklılıkları	37
5.	Mesleki Karar Verme Yetkinliğinin Okul Türüne Göre Farklılıkları	37
6.	Mesleki Karar Verme Yetkinliğinin Doğum Sırasına Göre Farklılıkları	38
7.	Mesleki Karar Verme Yetkinliğinin Algılanan Gelir Düzeyine Göre Farklılıkları	39
8.	Mesleki Karar Verme Yetkinliğinin Anne Eğitim Düzeyine Göre Farklılıkları	40
9.	Mesleki Karar Verme Yetkinliğinin Baba Eğitim Düzeyine Göre Farklılıkları	41

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil No</u>	<u>Şekil Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	İlgi modeli	7
2.	Seçim modeli	8
3.	Performans modeli	9

GRAFİKLER LİSTESİ

<u>Grafik No</u>	<u>Grafik Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	Mesleki karar verme yetkinlik toplam puanları ve cinsiyet rolleri	36
2.	Mesleki karar verme yetkinliği toplam puan ortalamaları ve cinsiyet.....	37
3.	Mesleki Karar Verme Yetkinliği ve Okul Türü	38
4.	Mesleki karar verme yetkinliği ve doğum sırası	38
5.	Mesleki karar verme yetkinlik toplam puanı ve algılanan gelir düzeyi	39
6.	Mesleki karar verme yetkinliği ve anne eğitim durumu	40
7.	Mesleki karar verme yetkinliği ve baba eğitim durumu	41

1. GİRİŞ

Yetkinlik kavramı, ilk olarak Stanford Üniversitesi akademisyenlerinden Bandura (1986) tarafından ileri sürülmüştür. Sosyal öğrenme kuramcısı Bandura, yetkinlik kavramını; bireyin belirli bir işi gerçekleştirmek için gerekli etkinlikleri organize edip, o etkinliği başarılı şekilde yapacağına dair inancı şeklinde ifade etmiştir (Bandura, 1986). Alan yazın incelendiğinde birçok yetkinlik kavramı tanımları göze çarpmaktadır. Araştırmacılara göre yetkinlik, bireylerin bir davranışı gerçekleştirip gerçekleştirmeyeceğinin önemli bir bilişsel belirleyicisi (Hackett ve Betz, 1989); bireyin belirli bir alanda yapabileceklerine dair inançları (Pajares ve Miller, 1994); bireyin farklı yaşantılarla baş etmesi, kazandığı başarıları, kapasitesini algılaması, kendine ait yargıları (Senemoğlu, 2005) şeklinde tanımlanmıştır.

Bireyin kendini yetkin görebilmesi; daha önceden elde ettiği başarılar, kullanabildiği kapasitesi, yetenekleri, güdüleri, belirlenen davranışı yapabilen kişileri gözlemlemesi ve o kişiler ile kendini kıyaslamasıyla mümkün olabilir (Kuzgun, 2009). Belirli bir davranışa yönelik geliştirilen yetkinlik beklentisinin düzeyi yüksek ya da yetersiz olduğunda bireyler sözü edilen davranışa yönelik farklı tutumlar sergilemektedir. Yetkinlik beklentisinin yüksek olduğu bireylerde başarı için ısrar, sabır ve zorluklarla başa çıkmak için mücadele daha üst düzeyde iken (Gibson ve Dembo, 1984; Pajares, 1996; Ritter, Boone ve Rubba, 2001), yetkinlik beklentisinin yetersiz olduğu bireylerin ise bu beceriyi sergilemekten kaçındığı ve sorumluluklarını üstlenmekte isteksiz olduğu ifade edilmektedir (Bandura, 1986). Literatürde yetkinlik kavramının çeşitli türleri olduğu ve bunun da özel olarak belirtilmiş bir alanı ya da davranışı ifade ederken kullanıldığı dikkat çekmektedir. Yetkinlik kavramının, öğretmenlik yetkinliği (Skaalvik ve Skaalvik, 2010), matematik yetkinliği (Özyürek, 1995; Lee, 2003), bilgisayar yetkinliği (Paraskeva, Bouta, ve Papagianni, 2008), meslek yetkinliği (Özgün, 2007; Özyürek, 1995; Çelikkaleli, 2011) ve mesleki karar verme yetkinliği (Bozgeyikli, 2005; Akdeniz, 2009; Işık, 2013; Sarı, 2011) şeklinde kullanımları söz konusudur.

Yetkinlik algısının birçok alanda önemli bir kavram olarak yer almasının yanında, son yıllarda mesleki karar verme yetkinliği, araştırmacıların dikkatini çeken bir araştırma konusu olmuştur. İnsan nüfusunun hızla artması ile sürekli iş gücüne genç nüfus katılmakta; buna rağmen üretimde yüksek teknolojik ürünlerin kullanılmasıyla geçmişe oranla daha az insana ihtiyaç duyulmaktadır. Tüm bu gerçekler göz önüne alındığında meslek seçiminin daha da dikkatle yapılması gereken bir tercih olduğu düşünülmektedir. Mesleki karar verme yetkinliği bireylerin alan, meslek seçimi ve meslek kararları

almalarında önemli bir faktördür (Betz ve Hackett, 1981; Lent ve Hackett, 1987; Bergeron ve Romano, 1994; Hackett, 1995). Mesleki karar verme yetkinliği; bireyin mesleğine karar verirken kendi yeteneklerine olan inancı şeklinde ifade edilmiştir (Taylor ve Betz, 1983). Başka bir tanımda ise, mesleki karar verme yetkinliği bireylerin meslek konusunda bilgi toplama, yorumlama ve kendilerini algılama şeklini ifade eden davranış ve girişimlerdir (Philips ve Paziienza,1988). Mesleki karar verme yetkinlik beklentisi bazı mesleki görevleri gerçekleştirmede bireyin kendine olan güveni olarak düşünülebilir (Betz ve Hackett, 1981). Bu mesleki görevler, bireyin mesleki gelişimi için gerekli olan kendini doğru bir şekilde değerlendirme, mesleklerle ilgili bilgi toplama, hedef belirleme, gelecek için plan yapma ve problem çözme davranışlarıdır (Crites, 1976).

Meslek kararı verme davranışı genellikle 15-18 yaşlar arasını kapsayan lise yıllarında, gencin kendisi ve meslekler hakkında oluşturduğu algısına dayanarak, kazandığı bilgileri değerlendirip geleceğe ilişkin planların yapıldığı bir dönemde gerçekleşir (Yeşilyaprak, 2012). Hızla gelişen ve değişen teknoloji bazı geleneksel meslek gruplarını ortadan kaldırırken, yeni ve farklı alanlarda uzmanlaşmayı gerektiren mesleklerin oluşmasına neden olmuştur. Meslek kararı vermeye hazırlanan bireyler meslekler hakkında bilgi toplama ve gelecek planı yapabilme konuları hakkında daha çok bilgiye ihtiyaç duyarlar. Bireylerin tüm hayatlarını etkileyen bu seçimi yaparken onları etkileyen her faktörün araştırılması özellikle önemlidir (Bandura, Barbaranelli, Capara ve Pastorelli, 2001). Ergenlik çağında verilecek olan bu karar için bireylerin ne kadar hazır oldukları sorusu, onların mesleki karar verme yeterliliklerinde rol alan psikolojik süreçleri ve değişkenleri irdeleme ihtiyacını doğurmuştur.

Bu çalışmada mesleki karar verme yetkinliğini açıklamada araştırılacak değişken bağlanma stilleridir. Bağlanma kavramı ve kuramı İngiliz psikolog Bowlby (1907-1990) tarafından geliştirilmiştir ve çocuğun anneye karşı geliştirdiği bağlanma davranışını açıklamak için kullanılmıştır (Bowlby, 1958). Ancak bağlanılan kişi, bebeğin bakım ve güvenliğini sağlayan anne dışında bir başka kişi de olabilir (Ainsworth, 1979). Bakım sağlayan kişi onu korurken bebek de çevresini güvenle tanımaya çalışır (Sümer ve Güngör, 1999). Bağlanma kuramı nedensellik, nesne ilişkileri ve psikodinamik temeller üzerine geliştirilmiş bir kişilik gelişim kuramıdır (Bretherton, 1992). Bireylerin sahip oldukları bağlanma stillerinin tüm gelişim dönemlerinde bireyin yaşamını ve kararlarını etkileyeceği düşünülmektedir. Ergenlerin, ebeveynleri ile aralarında geliştirdikleri bağlanma stilleri konusunda bilgiye sahip olmak, hem ergenleri daha iyi tanımaya hem de bu süreç içinde yardım, mesleki yönlendirme ve danışmanlık çalışmalarına yön vermeye yardımcı olabilir.

Kariyer danışmanlığı alanında Bandura'nın yetkinlik beklentisi teorisini (1977) ilk kez kullanan araştırmacılar Hackett ve Betz (1981) olmuştur. Araştırmacılar kadınların kariyer gelişiminde yetkinlik kavramını inceledikleri çalışmalarında yetkinlik beklentisinin geliştirilmesi ve düzeyinin istendik hale gelmesindeki engelin kadınların geleneksel cinsiyet rollerine ilişkin algıları olduğunu belirtmişlerdir. Kadınların geleneksel cinsiyet rolü yönelimlerinin etkisi ile kendilerini doğru şekilde değerlendirmekte zorlandıkları; hedef belirleme, meslekler hakkında bilgi toplama, gelecek için plan yapma ve problem çözme gibi davranışlarda dezavantajlı bir durumda oldukları düşünülmüştür. Bu çalışmada mesleki karar verme yetkinliği ile ilişkili araştırılacak bir diğer değişken ise cinsiyet rolü yönelimidir. Cinsiyet rolü; kadın ve erkeklere toplumca belirlenmiş, sosyal çevre tarafından aktarılan farklılıkların temelinde nasıl düşünme, davranma ve hissetmeleri gerektiğini tanımlayan, belirli yükümlülük ve sorumluluklardır (Seyyar, 2005). Mesleki karar verme yetkinliğine sahip bireylerin meslek seçerken, meslekler hakkında bilgi toplaması kadar, içinde yaşanan topluma bağlı olarak öğrenilen cinsiyet rollerinin de mesleki karar verme yetkinliğini etkileyeceği düşünülmüş bu değişkene de yer verilerek çalışma planlanmıştır.

1. 1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, lise son sınıf öğrencilerinin mesleki karar verme yetkinliği ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi belirlemek, lise son sınıf öğrencilerinin mesleki karar verme yetkinliklerinin cinsiyet rolü yönelimi, cinsiyet, okul türü, doğum sırası, algılanan gelir düzeyi, anne ve baba eğitim düzeyi gibi değişkenler ile ilişkisini incelemektir.

Araştırmanın Denenceleri:

1. Lise son sınıf öğrencilerinin mesleki karar verme yetkinliği ile bağlanma stilleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.
2. Lise son sınıf öğrencilerinin mesleki karar verme yetkinlikleri, cinsiyet rollerine göre farklılık gösterir.
3. Lise son sınıf öğrencilerin mesleki karar verme yetkinlikleri cinsiyet, okul türü, doğum sırası, gelir düzeyi, anne ve baba eğitim düzeyi gibi bazı demografik değişkenlere göre anlamlı bir şekilde farklılaşır.

1. 2. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Teknoloji ve bilimin hızlı bir şekilde ilerlediği günümüzde, ekonomik ve sosyal kaygılarla birlikte gittikçe zorlaşan bir karar haline gelen meslek seçimi bireyin bütün yaşamını etkiler niteliktedir. Çocukluktan başlayarak sorulan meslek seçimi sorularına, kendi ilgi ve yetenekleri doğrultusunda cevap vermeye çalışan bireyler için bulunduğu

çevrenin istihdam gerçekleri de göz önüne alındığında uygun cevabı bulmak oldukça zorlu bir karar basamağı haline gelmiştir. Meslek edinebilme, meslek öğrenebilme ve mesleğin gerçeklerini bilme ancak verilen bu kararın öncesinde toplanacak bilgilerle mümkün olacaktır.

Türkiye’de kendilerine en uygun olan mesleğe karar verebilen ve verdiği kararla ilgili yetkinlik gösterebilen ergenler olduğu kadar bu konuyla ilgili zorluklarla karşılaşan ergenler de bulunmaktadır. Formal eğitim sisteminde seçilen meslek için uzmanlaşmak uzun bir eğitim sürecini kapsar. Zorunlu eğitim basamağından sonra üniversite eğitimi ve lisansüstü eğitimler hem masraflı hem de yıpratıcı olabilmektedir. İlk karar aşamasında yetkinlik düzeyi düşük bireyler için bu aşamalar korkutucu olabilir ve herhangi bir basamakta sistemin dışına çıkmasına neden olabilir. Ülke gerçekleri düşünüldüğünde okula yeni kayıt yaptırmış her öğrenci için belirli bir yatırım yapılmakta ve eğitim öğretim faaliyetlerinin sonunda iyi birer meslek elemanı olarak iş gücüne katılması ve ülke ekonomisine doğrudan ya da dolaylı yoldan katkıda bulunması beklenmektedir. Eğitim basamaklarının herhangi birinde eğitim-öğretim ortamından uzaklaşmış ya da uzaklaştırılmış olması hem birey hem toplum için istenmedik bir durumdur. Bu durumun yaşanmaması için alınan önlemler, okulöncesi eğitimden başlayarak meslek gerekliliği vurgulayan temaların işlenmesiyle, mesleklerin tanıtılmasıyla ve ilerleyen yaşlarda mesleki yönlendirme çalışmalarıyla yapılmaktadır. Bu süreç içerisinde bireyin hem kendini tanıması hem de meslekler hakkında bilgi toplaması gerekmektedir. Hızlı bir gelişim içerisinde olan teknoloji dünyası, kısa bir sürede birçok alanda değişime neden olmuştur. Tarımda, işlenen ürünlerin pazarlamasında, ulaşım ve iletişimdeki gelişmeler bu kısa sürede değişim yaşanan alanlara örnek verilebilir. Bu gerçekler düşünüldüğünde mesleklerin tanımları değişmekte, yeni meslek alanları ortaya çıkmakta ve bununla birlikte bazı meslekler için artık iş alanı bulunmamaktadır. Bu dönüşüm hızı, meslek alanlarını ve mesleğin gerçeklerini edinilmesi gereken bilgiler haline getirmiştir. Bu bilgilere ulaşabilmek için karar aşamasındaki bireylerin geçmişe oranla daha çok araştırma yapması ve destek hizmeti almasını gerektirmektedir.

Ergenin yaşamı içerisinde edindiği rollerin etkisini yok saymasak da hangi psikolojik faktörlerin etkisiyle mesleki karar verme yetkinliğini gösterdiğini bilmek onlara sağlanacak mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı açısından psikolojik danışmanlara ve alanda çalışma yapan uzmanlara yol gösterir nitelikte olacaktır. Mesleki karar verme yetkinliği ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi; cinsiyet rolleri ve demografik değişkenler açısından farklılıklarını belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmanın en önemli nedenlerinin biri de mesleki karar verme yetkinliğini etkileyen faktörler hakkında bilgi edinip bu karmaşık

süreçte olan öğrencilerin kendi hayatlarına ışık tutmak ve bu sayede doğrudan ya da dolaylı olarak topluma etkili şekilde katılımlarını sağlamaktır.

1. 3. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Çalışma grubu Trabzon ilinde yer alan çeşitli liselerde, lise son sınıfa devam eden öğrencilerle sınırlıdır.
2. Araştırmada belirlenen mesleki karar verme yetkinliği, bağlanma stilleri ve cinsiyet rolü yönelimleri çalışmada kullanılan ölçeklerin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

1. 4. Araştırmanın Varsayımları

1. Lise son sınıf öğrencilerinin bağlanma stilleri ve cinsiyet rolü yönelimlerinin mesleki karar verme yetkinliklerini etkilediği varsayılmaktadır.
2. Öğrencilerin her bir ölçeği yansız ve içtenlikle cevapladığı varsayılmaktadır.

1. 5. Tanımlar

Mesleki karar verme yetkinliği: Bireyin mesleğine karar verirken kendi yeteneklerine olan inancıdır (Taylor ve Betz, 1983).

Bağlanma stilleri: Çocuğun bakımını üslenen kişiye karşı gelişen bağlanma davranışını açıklamakta kullanılır (Bowlby, 1958).

Cinsiyet rolü: Toplumun cinsiyet ile ilgili şemasını oluşturan kadınlık ve erkeklik tanımlarının, kültürel bilgileri kodlamaya ve düzenlemeye hazır olmasından türeyerek ve kadınlığın ve erkeğin ifade edilmesinin öğretilme şeklidir (Bem, 1981).

2. LİTERATÜR TARAMASI

2. 1. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi

Araştırmanın bu bölümünde sosyal bilişsel kuram, sosyal bilişsel kariyer kuramı, yetkinlik kavramı ve mesleki karar verme yetkinliği kavramı hakkında bilgi verilmiş, bağlanma stilleri ve cinsiyet rolleri değişkenleri tanımlanmış ve tüm değişkenler hakkında yapılmış çalışmalara ilişkin örnekler verilmiştir.

2. 1. 1. Sosyal Bilişsel Teori

Temel öğrenme süreci olarak kişilerin davranışları gözlemleyerek, kendi davranışlarını düzenlemesi görüşü, Aristo ve Platon'a kadar dayanmaktadır (Aydın, 2004). Bilişsel gelişim kuramcılarında Lev Vygotsky (1978), sosyal çevre etkinliğinden bahsetmiştir ve yakınsal gelişim alanı kavramını ilk kez kullanmıştır. Bitişiklik kuramları öncülerinden John Braoadus Watson davranışçı kuramın ilkelerinin birçoğunu tanımakla birlikte, katı çevreci (environmentalist) bir anlayışa sahiptir. Bağlaşımıcılık kuramını gerçek anlamda uygulayan ilk psikolog Edward Lee Thorndike'dır ve yaptığı çalışmalarda uyarıcıların önemi konusunda katkı sağlamıştır. Bu konuda deneysel çalışmalar yapan diğer çalışmacılarsa Miller ve Dollard'dır. Miller ve Dollard'ın "Sosyal Öğrenme ve Taklit" (1941) adlı eserinden oldukça etkilenen Bandura taklit yoluyla öğrenme kavramını eleştirmiştir. Gözlem yoluyla öğrenme üzerinde durmuş ve kendi kuramını geliştirmiştir (Senemoğlu, 2005). Sosyal bilişsel kuram, davranışçılığı pekiştirme olmadan ortaya çıkan davranışları açıklayamaması, doğrudan öğrenmeye odaklanması ve yoğun ödül anlayışı konusunda eleştirmiştir (Bandura, 1977).

2. 1. 2. Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi

Son yıllarda hızla gelişen kariyer danışmanlığı, meslek seçimi süreci ve bu süreçte etkili olan dinamikleri belirlemek amacı ile çeşitli teorilerden yararlanmaya ihtiyaç duymaktadır. Lent, Brown ve Hackett tarafından geliştirilen Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi, kariyer kararı sürecinde bireyin pasif bir rol almadığını ancak kontrolün bireyde olmadığı engel durumlarının da var olduğunu belirtmektedir. Bandura'nın Sosyal Bilişsel Teorisinden esinlenerek, Super ve Holland'ın geliştirdikleri özellik-faktör ve gelişimsel kariyer teorilerinden bazı bölümleri birleştirip yeni parçalar ekleyerek modern bir kariyer teorisi geliştirilmiştir. Sosyal bilişsel kariyer teorisi iki aşamalı kuramsal analizle açıklanır. İlk aşama bilişsel değişkenler, ikinci aşama ise kontrol dışı olan ortama özgü

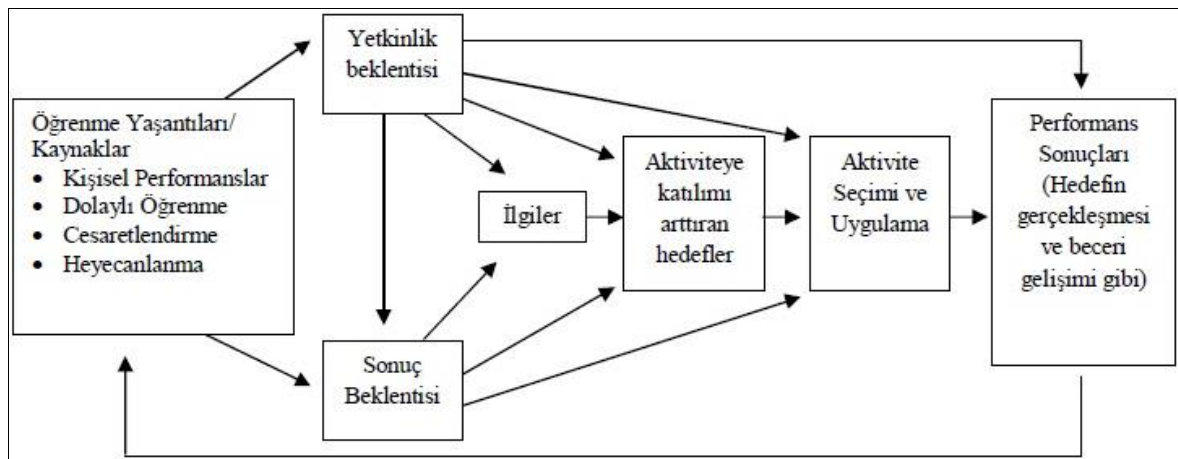
değişkenlerdir (Lent, Brown ve Hackett, 1994). Bilişsel değişkenler, yetkinlik beklentisi, sonuç beklentisi ve kişisel hedeflerdir. Kontrol dışı olan ortama özgü değişkenler ise ırk ve cinsiyet gibi değişkenlerdir.

2. 1. 2. 1. Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisinde Modeller

Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisinde ilgi, seçim ve performans modelleri yer almaktadır (Lent, 2005). Aşağıda belirtilen modeller açıklanmıştır.

2. 1. 2. 1. 1. İlgi Modeli

Sosyal bilişsel kariyer kuramına göre; mesleki ilgiler, bireylerin çeşitli meslek ve kariyere uygun etkinliklere karşı hoşlanma, hoşlanmama ve kayıtsız kalma tepkileri ile ilgili örüntüler şeklinde ele alınmaktadır (Özyürek, 2011). Yetkinlik ve sonuç beklentisi sonucunda ilgiler artacak ve çeşitlenecektir, böylelikle birey farklı deneyimler yaşamaya açık olacak ve yeni hedefler belirleyecektir. Bununla birlikte birey ilgileri ile ilgili yeni deneyimler konusunda daha açık olacak ve kazandığı tecrübeler başarı olasılığını artıracaktır. Birey, bu süreçleri tekrarlayan bir döngü içerisinde tekrar ettikçe belirlenen aktiviteye yönelik bilgileri geliştirecektir (Lent ve diğ., 1994; Lent, 2005).

Şekil 1. İlgi modeli

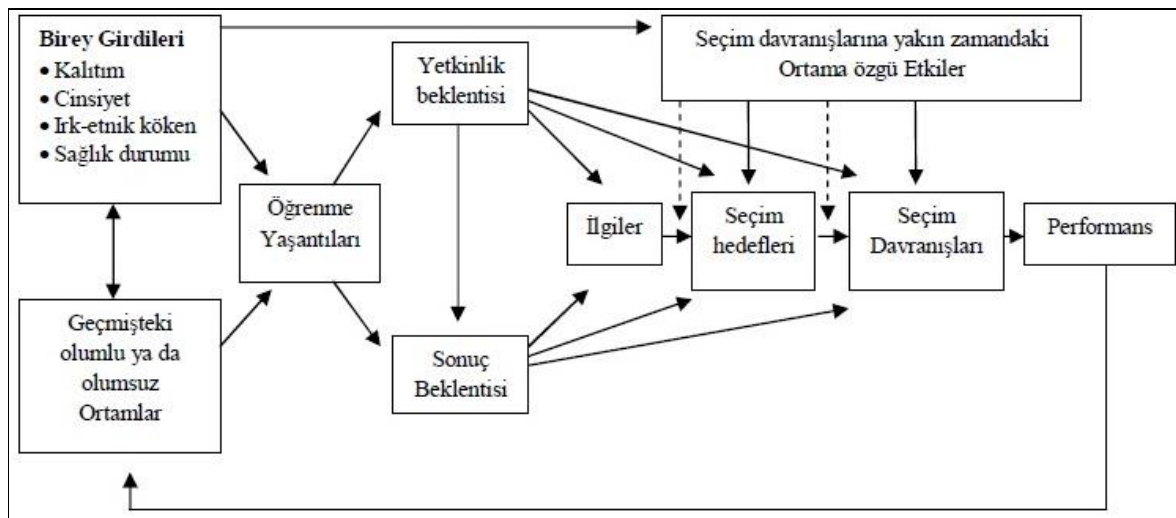
Kaynak: Bu şekil S. D. Brown ve R. W. Lent'in Editörlüğünü yaptıkları *Career development and counseling: Putting theory and research to work*. Hoboken, NJ: Wiley. © 2005 kitabından yazarların izni ile alınmıştır.

2. 1. 2. 1. 2. Seçim Modeli

İlgi modelinde, bireyin belirli konulara karşı ilgisinin olabileceğini ve bu konulara ilişkin beceri geliştirilebileceğini belirtir (Özyürek, 2011). Ancak gerekli eğitimlerin alınamaması, ekonomik yetersizlik ve ebeveynlerin seçime ilişkin olumsuz tutumlarının olması bireyin kariyer seçiminden vazgeçmek zorunda kalmasına neden olabilir. Bu ve benzeri durumların açıklanabilmesi için sosyal bilişsel kariyer teorisinde seçim modeli geliştirilmiştir. Seçim süreci 3 bölümde açıklanabilir;

1. Belirli bir alana yönelik temel hedefin ifade edilmesi
2. Bu hedef doğrultusunda bireyin harekete geçmesi
3. Başarılı ya da başarısız performans gösterilmesi

Bu performansların gelecekte kariyer planlamasında geri bildirim sağlayabileceği düşünülmektedir (Özyürek, 2011). Hedeflere yönelik yaşanan performanslar, bireyin seçim davranışlarını güçlendirebilir ya da yön değiştirmesine sebep olabilir. Seçim modelinde, ilgi modelinde de olduğu gibi bir döngü olduğu ön görülmektedir (Lent ve diğ., 1994; 1996).

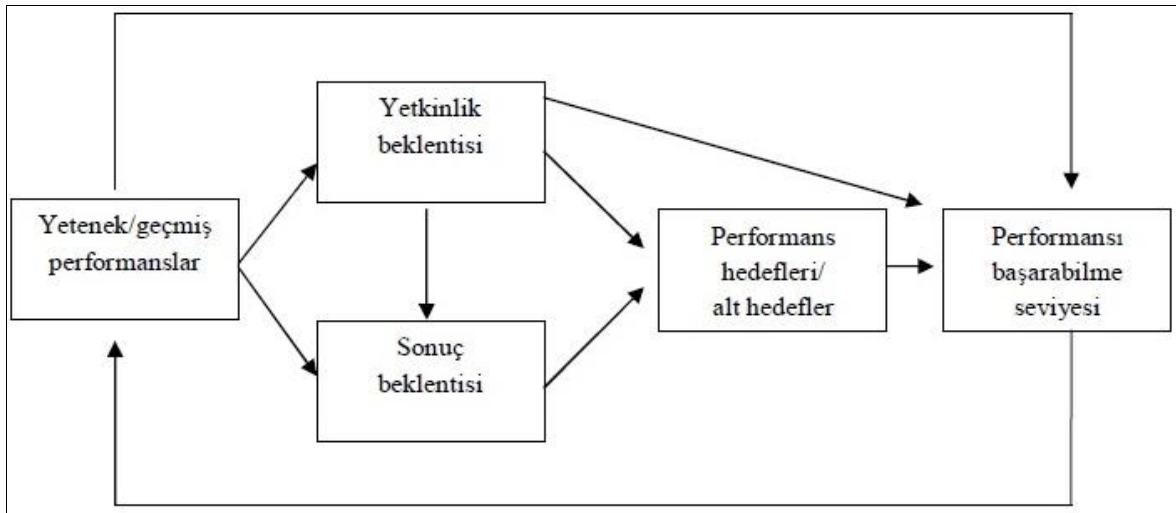
Şekil 2. Seçim modeli

Kaynak: Bu şekil S. D. Brown ve R. W. Lent'in Editörlüğünü yaptıkları *Career development and counseling: Putting theory and research to work*. Hoboken, NJ: Wiley. © 2005 kitabından yazarların izni ile alınmıştır.

2. 1. 2. 1. 3. Performans Modeli

Performans düzeyi; başarılı yaşantılar yoluyla geçmişten gelir ve yetenekler doğrultusunda belirlenir. Bazen de performanslar yetkinlik veya sonuç beklentileri ile şekillenebilir. Bu model mesleki başarıları üzerinde performansın etkisini anlamak

amacı ile geliştirilmiştir. Bireyin geçmiş yaşantısında edindiği başarılar, yetkinlik algısı geliştirmesine ve yetkinlik algısının yüksek olduğu becerileri de başarıyla yapılabilme olasılığını artırmaktadır. Performans modelinde var olan değişkenler birbiri ile ilişkilidir ve aralarında dinamik bir döngü bulunmaktadır (Lent ve diğ., 1994; 1996).

Şekil 3. Performans modeli

Kaynak: Bu şekil S. D. Brown ve R. W. Lent'in Editörlüğünü yaptıkları *Career development and counseling: Putting theory and research to work*. Hoboken, NJ: Wiley. © 2005 kitabından yazarların izni ile alınmıştır.

2. 1. 2. 2. Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisinde Temel Kavramlar

Bu bölümde sırası ile sosyal bilişsel kariyer kuramının temelini oluşturan yetkinlik beklentisi, sonuç beklentisi, kişisel hedefler gibi temel kavramlar konusunda bilgiler sunulmuştur.

2. 1. 2. 2. 1. Yetkinlik Beklentisi

Yetkinlik kavramından bahsederken öncelikle sosyal öğrenme kuramcısı Bandura'nın tanımı göze çarpmaktadır. Bandura (1977) tarafından kişinin bir iş yapacağına olan inancı olarak tanımlanan yetkinlik inancını, farklı araştırmacılar tarafından değişik şekillerde ifade edilmiştir. Bandura (1989), benzer yetenek düzeyine sahip iki kişiden birinin diğerine oranla daha başarılı olduğu durumlarda, oluşan bu farkın yetenekten çok bu yeteneğe ilişkin algılarından kaynaklandığını belirtmektedir. Bireyin yeteneklerine ilişkin beklentisi ve yeteneğine olan inancı oldukça önemli hale gelmektedir. Kısacası yetkinlik; bireyin sorumluluklarını yerine getirmesinde ve başarılı olmasında aracılık eden inançlarıdır. Bu inançlar sözü edilen davranışın denenip denenmeyeceğine,

etkili olup olmayacağına ve olumsuzlukla karşılaştığında ne kadar süre devam edeceğine yönelik bilgi sağlar (Bandura, 1986). Yetkinlik beklentisinin düzeyi davranışı başarıya taşımak için önemlidir. Yüksek yetkinlik beklentisine sahip bireylerin başarı için ısrar, sabır ve zorluklarla başa çıkmak için daha üst düzeyde mücadele ettikleri belirtilmektedir (Gibson ve Dembo, 1984; Pajares, 1996; Ritter, Boone ve Rubba, 2001). Yetersiz düzeyde yetkinlik beklentisine sahip bireylerin ise belirtilen davranışı sergilemekten kaçındıkları ve sorumluluklarını üstlenmekte isteksiz oldukları belirtilmektedir (Bandura, 1986). Ancak bireyin var olan yeteneklerinin paralelinde yetkinlik göstermemesi sahip olduğu performansı doğru şekilde algılamadığı şeklinde yorumlanabilir. Birey yeteneklerini objektif şekilde değerlendirip, gerçekçi bir yetkinlik algısı oluşturur ise seçilen hedefi gerçekleştirme konusunda kararlılık gösterme derecesi, motivasyon düzeyi ve yeni beceriler geliştirmesinin muhtemel olacağı düşünülebilir (Bandura, 1986; Lent, 2005). Bireyin yetkinlik algısı yaşamı boyunca alacağı her kararına genellenemez. Yetkinlik algısı bahsedilen davranışla ilişkilidir ve değişiklik göstermesi beklenebilir.

2. 1. 2. 2. 2. Sonuç Beklentisi

Sonuç beklentisi kavramını Bandura (1977) bireylerin gerçekleştirdikleri davranışlar ile ilgili bir sonuç elde edebileceklerine ilişkin tahminleri olarak ifade etmiştir. Bireyler olumlu ve istedikleri sonuçları elde edebileceklerini düşündükleri aktivitelerle daha uzun süre ilgilenirken, sonucunun olumsuz olacağına inandıkları aktivitelerden kaçınacaklardır (Bandura, 2001). Yetkinlik beklentisi bireyin davranışın yapılabileceğine dair inancı olduğu ifade edilirken sonuç beklentisi bu davranışın sonucuna ilişkin tahminleri olarak açıklanabilir. Sonuç beklentisi davranışın geliştirildiği dönemde bireyi motive etmesi açısından oldukça önemlidir. Yüksek yetkinlik algısına sahip bireylerin sözü edilen davranış için kararlılık göstermeleri muhtemeldir. Böylece bireyler gerçekleştirebileceklerine inandıkları davranışı başlatırlar ve bunları yerine getirebilmek için çaba gösterirler (Bandura, 1986). Birey başarı ile gerçekleştirdiği davranışların sonucunda beklediği ve onu doyuma ulaştıracak beklentiler içerisine girebilir. Bireyin çevresi tarafından olumsuz karşılanacağını düşündüğü konularda sonuç beklentisinin yetersiz ve olumsuz olması, kendisini yetkin gördüğü konularda dahi o işi yapmaktan vazgeçmesine neden olabilir (Lent, 2005).

2. 1. 2. 2. 3. Kişisel Hedefler

Kişisel hedefler bir aktivitenin başlaması için o yöne yönelmek ve elde edilecek olası sonucu etkileyen bir belirleyicidir. Kişisel hedefler, yetkinlik ve sonuç beklentileri arasında oldukça yoğun bir ilişki vardır. Yetkinlik beklentisi düzeyinin yükselmesi ve geliştirilmesinde etkili olan kişisel hedefler aynı zamanda yetkinlik hem sonuç beklentilerini hem de ulaşılacak hedefleri etkilemektedir (Özyürek, 2011). Hedefler, yetkinlik ve sonuç beklentileri kendi içlerinde ilişkilidir ve birbirlerini farklı şekillerde etkilerler (Sharf, 2006). Kişisel hedefler düşünülürken yetkinlik ve sonuç beklentilerinden bağımsız biçimde düşünülmesi mümkün değildir.

2. 1. 2. 3. Yetkinlik ve Sonuç Beklentisini Belirleyen Dört Bilgilendirici Kaynak

Bu bölümde yetkinlik ve sonuç beklentisinin belirleyen, bilgilendirici kaynaklar olan; kişisel performanslar, dolaylı yaşantı, cesaretlendirme, heyecanlanma açıklanmıştır. Lent, Brown ve Hackett (1996), yetkinlik algılarını etkileyen bilgilendirici kaynakların araştırılmaya değer olduğunu ve bunların uygulama araştırmalarına katkı sağlayacağını düşünmektedir. Ancak Bandura (2000)'ya göre bu dört bilgilendirici kaynak, yetkinlik beklentisini açıklamak için tek başına yeterli değildir, çünkü bu kaynakların yetkinlik beklentisi düzeyini artırabileceği gibi azaltabileceğini de vurgulamaktadır.

Kişisel performanslar: Bandura (1997), bireyin geçmiş yaşantısında deneyimlediği başarılarının bireyin o konuya yönelik yetkinlik algısının düzeyine yönelik gayet güçlü bir inanç oluşturmaya katkı sağladığını belirtmiştir. Bireyde yetkinlik algısının oluşmasında kazanılan başarıların oldukça önemli olduğu ancak, yaşadığı başarısızlıkların ise bireyin yetkinlik düzeyini düşürdüğünü ve inancını zayıflattığı belirtilmektedir (Bandura, 1986). Bireyin belirli bir konu ya da davranış ile ilgili yetkinlik geliştirmesi beklenildiğinde, deneyim ya da gözlemlerinin olumlu sonuçlanması gerektiği düşünülebilirken aynı ya da benzer deneyimlerden geçmemiş bireyin o işi yapabileceğine inancının gerçekçi olmayacağı söylenebilir. Genel bir bakışla bireyler, başarı ya da başarısızlıklarına etki eden pek çok faktörün olduğunu düşünebilirler fakat bu tecrübelerinin yetkinlik algılarının biçimlenmesinde nasıl bir etkiye sebep olduğunu fark edemeyebilirler (Bozgeyikli, 2005). Belirtilen her bilgilendirici kaynak bireyin yetkinlik algısında etkili olmakta ve en etkili kaynağın ise kişisel performanslar olduğu düşünülmektedir (Bandura, 1977, 1986, 1997; Lopez ve Lent, 1992)

Dolaylı yaşantı: Gözleme ya da model olma yoluyla edinilen bilgiler yetkinlik algısının oluşmasını ve düzeyini etkilemektedir. Birey, gözlemediği bireyin yaşadığı

tecrübeler ile ilgili dolaylı öğrenmeler elde eder. Yapılan işi kendisinin de yapip yapamayacağına dair inançlar geliştirir. Ancak gözlemlenen ya da model alınan kişi ile kendi arasında tam anlamı ile özdeşim kurmayan birey onun başarı ya da başarısızlığından etkilenmesi üst düzeyde olmayabilir (Bıkmaz, 2004). Bireyler kendilerine ait özel yetenekleri hakkında edindiği bilgileri dolaylı öğrenme yoluyla da elde edebilirler (Bandura, 1986). Dolaylı yaşantılarla edinilen bilgilerin oluşturduğu yetkinlik inancı kişisel performanslar yoluyla edinilen yetkinlik inancından daha düşük düzeyde olabilir. Bireyin başarılı performansları izlediğinde edindiği dolaylı yaşantılar yetkinlik inancını etkilerken, çaba ve kararlılık gösteren ama başarısızlık yaşayan birini gözlemlediğinde ise kendisine olan inancı zayıflayabilir (Bandura, 1986).

Cesaretlendirme: Birey gerçek potansiyelinin farkında olsa dahi etrafında değer verdiği insanların işin başarılı şekilde yapılacağı konusunda cesaretlendirmeleri oldukça önemlidir. Cesaretlendirme, bireyin davranış ve inançlarında önemli bir etkiye sahiptir (Chambliss ve Murray, 1979). Bahsedilen işi tam anlamıyla yapabilecek yeteneklere sahip olan bireylerde, çevreden gelen teşvik edici, cesaretlendirici ifadelerin bireyin yetkinlik algısının düzeyinin yükselmesine ve bireyin davranışını devam ettirme konusunda ısrar ve kararlılık göstermesine ve bu davranışı sürdürmesinde etkin olmasına yardımcı olacaktır (Betz, 2000). Sözel ikna olarak da belirtilen cesaretlendirmenin bireyin yetkinlik algısını ve düzeyini etkilemesi kaçınılmazdır.

Heyecanlanma: Yetkinlik algısının bilgilendirici kaynaklarından sonuncusu heyecanlanma yani; duygusal uyarılmadır. Bireyin yetkinlik algısının bir anda oluşması beklenemez. Bireyin kendini duygusal ve bedensel yönden iyi hissetmesi, belirtilen görev ya da davranışı yerine getirme olasılığını artırmaktadır (Bıkmaz, 2004). Bireylerin rahatlaması ve kendini iyi hissedeceği aktivitelerde bulunması bireyin yetkinlik inancını olumlu yönde etkileyecektir. Yeni davranışların kazanılmasında, gevşeme egzersizi ve iç konuşmalara odaklanarak olumsuz duygu ve kaygıları ile başa çıkması ise sıklıkla kullanılan bir yöntemdir (Betz, 2004).

2. 1. 3. Yetkinlik Beklentisinin Farklı Etkileri

Bireysel yetkinlik ile ilişkili inançlar, insanların dört temel etkiyle düzenlendiğini vurgulamaktadır (Bandura, 1993). Belirtilen bu dört farklı etki; bilişsel süreçler, motivasyonel süreçler, duyuşsal süreçler ve seçim süreçleridir.

2. 1. 3. 1. Bilişsel Süreçler

Yetkinlik beklentisinin farklı etkilerinden biri de bilişsel süreçlerdir. Yetkinlik algısı yüksek bireyler yaşamlarında başarılı olacak senaryoları zihinlerinde kolaylıkla canlandırabilir ve karşılaşılabilecek problemler karşısında başarılı çözümler üretebilirler. Yetkinlik beklentisi düzeyinin düşük olduğu bireyler ise, zihinlerinde oluşturdukları senaryolar başarısızlık ve işlerin olumsuzya doğru gideceği yönündedir ve düşük yetkinlik beklentisine sahip bu bireylerin, motivasyonları düşer ve performansları azalır. Bireyin başarılı davranışları zihninde canlandırması onun etkili davranışlarını harekete geçirir (Bandura,1993).

2. 1. 3. 2. Motivasyonel Süreçler

Yetkinlik beklentisinin farklı etkilerinden biride motivasyonel süreçlerdir. Bireyin yetkinlik algıları bilişsel süreçlerden etkilendiği kadar motivasyonel süreçlerden de etkilenmektedir. Hedef belirlemede, kararlılık göstermede ve tecrübe etme isteklerinin güçlenmesinde motivasyonel süreçlerin etkileri görülür. Birey başarısızlıklarını yeteneklerinin yetersizliğiyle ilişkilendirirken, yeterliliğine inanan bireyler belirlenen davranış için ısrarlıdır ve güçlülere direnç gösterirler. Bireyin yetkinlik algısı üst düzey olduğunda belirlediği hedefler, yüksek motivasyon düzeyi olan hedeflerdir, kazandıkları başarıların harcadıkları çabaya değeceğini düşünmektedirler ve yaşanabilecek başarısızlıkların yetenekleri ve gösterecekleri çaba sonucunda aşabileceğine inanmaktadırlar (Bandura, 1993).

2. 1. 3. 3. Duyuşsal Süreçler

Yetkinlik algısı, düşünme süreçlerini düzenlemek, depresyona neden olan düşünceleri kontrol etmek için kilit bir rol oynar (Bandura, 1993). Kendini yetkin gören bireyler yaşanabilecek herhangi bir başarısızlığın üstesinden gelmeye çalışırken, kendini yetersiz görenler başarısızlıkla sonuçlanan durumları becerisizliklerin kaynaklandığını belirtirler (Bandura, 1986). Duyuşsal süreçlerin doğru ve bireyin hayatını kolaylaştıracak yönde ilerlemesi için yetkinlik algılarının düzeyi oldukça önemlidir. Yetkinlik algısı düşük bireyler olumsuz düşünmekte, yetersizlerine odaklanmakta ve karamsar fikirlerden kendilerini arındırmakta zorlanmaktadırlar. Bu olumsuz duyuşsal süreçler bireyin depresif duygularını beslemektedir. Geçmiş yaşantısında başarısızlık yaşamış ve yetkinlik algısı zayıf kişiler, verilen sorumlulukları ve davranışları gerçekleştirmek konusunda kaygılı ve kaçınan tutumlar sergilerler (Betz ve Luzzo,1996). Hissedilen kaygı ve kaçınılan davranışlar, başa çıkma yetkinliğini ve düşünme kontrol yetkinliği ile çift taraflı kontrolü ve

sosyal ortamda karşılaştığı tehdit edici durumları yöneten mekanizmaları gösterir (Bandura, 1989).

2. 1. 3. 4. Seçme Süreçleri

Bireyin yetkinlik algısının düzeyi seçimlerini etkilemektedir. Bireyin seçimleri onun motivasyon ve yeteneklerini doğru şekilde belirlemesine yardım eder bununla birlikte başarı kazanma olasılığını artırır (Bandura, 1986). Bireylerin yetkinlik inançlarının düzeyleri, bireyin daha önce edindiği başarılı yaşantılardan oldukça fazla etkilenmektedir. Bireyin seçimleri deneyimlerini artırmasına, yetkinlik inançlarını beslemesine ya da yetersizlik hissetmesine neden olabilir. Seçilen ortamlardaki sosyal faktörlerin, kişisel tercihleri, yetkinlik algısını olumlu şekilde etkilediğini ve yetkinlik, değer ve ilgilerini geliştirilmesine yardımcı olacağı ifade edilmektedir (Bandura, 1986, 1993). Bireylerin yetkinlik inancı ne düzeyde güçlü ise, meslek seçeneklerinin artacağı, farklı seçeneklere ilgi gösterecekleri ve farklı mesleklerin eğitimsel gereklerini yerine getirebilmek için hazırlık yapmaktan kaçınmayacakları belirtilmektedir (Betz ve Hackett, 1986).

2. 1. 4. Mesleki Karar Verme Yetkinliği

Mesleki karar verme yetkinliği; sosyal bilişsel öğrenme temelinde geliştirilen sosyal bilişsel kariyer teorisinde bireyin meslek kararı vermede gerekli olan görevleri başarıyla yerine getireceğine inancı şeklinde tanımlanmaktadır (Taylor ve Betz, 1983). Mesleki karar verme yetkinliğinin bireyin meslek (Lent ve Hackett, 1987; Hackett ve Betz, 1989; Lent, Brown ve Larkin, 1984; Hackett, 1995; O'Brien, Martinez-Pons ve Kopala, 1999) ve alan (Betz ve Hackett, 1981; Lent, Brown ve Larkin, 1984, 1986; Hackett ve Betz, 1989; Peterson, 1993; Bergeron ve Romano, 1994;) seçiminde oldukça etkili olduğu bulunmuştur. Mesleki yetkinlik ve sonuç beklentisi, bireylerin tecrübe ettiği öğrenme yaşantıları, yetkinlik inançları ve sonuç beklentilerinin birbirleri ile ilişkili olarak etkileşime girmekte ve ilgileri, amaçları ve yapılan seçimleri etkilemektedir (Hackett ve Byars, 1996). Bireyin yaşantılarıyla yetkinlik inancının geliştirilmesi yetkinlik inancına sahip olduğu işleri deneme olasılığını da artırır.

Mesleki karar verme yetkinliğine sahip bireylerden beklenen belirli davranışlar vardır. Bandura'nın teorisinden uyarlanarak tanımlanan mesleki karar verme yetkinliği, Crites'in mesleki olgunluk modelinden de mesleki karar verme sürecinde tanımlanması gereken yeteneklerin belirlenmesi için ilham almıştır (Betz ve Luzzo, 1996). Mesleki olgunluğun ölçütlerini belirlemek amacıyla araştırmacılar çeşitli ölçütler belirlemiştir (Yesilyaprak, 2002). Bireyin meslek seçiminde olgunluk göstermesi için belirlenen beş

faktör, aynı zamanda mesleki karar verme yetkinliği ölçeğinin alt boyutlarını oluşturmuştur. Bunlar; (a)Kendini değerlendirme, (b) Mesleklerle ilgili bilgi toplama, (c) Hedef Seçme, (d)Geleceğe yönelik plan yapma, (e) Problem çözmedir. Belirlenen bu alt boyutlar mesleki karar verme yetkinliğine sahip bireylerin bu genel mesleki karar verme yetkinliklerini ölçmektedir. Bireyin mesleki karar verme yetkinliklerini belirlemede kendi ilgi, değer ve yeteneklerinin farkında olması, tercih edeceği meslek hakkında bilgilere ulaşması, gerçekçi ve düzeyine uygun hedefler belirlemesi, belirlediği hedeflerle ilgili gelecek planı yapması ve karşılaştığı zorlukla başa çıkmaya çalışmasının önemli rol oynayacağı düşünülmektedir. Taylor ve Betz (1983), Hackett ve Betz (1981) tarafından geliştirilen meslek yetkinliği modelini, meslek kararı verme alanında kullanarak modeli genişletmişler ve meslek kararı verme yetkinlik ölçeğini geliştirmişlerdir.

2. 1. 4. 1. Mesleki Karar Verme Yetkinliği ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Mesleki karar verme yetkinliği son yıllarda araştırmacıların merak konusu olmuştur. Yapılan çalışmaların betimsel ve deneysel olarak farklılaştığı gözlenmiştir. Yurt dışı ve yurt içi literatür taranmış ve bazı araştırmalara yer verilmiştir.

Deneysel çalışmalardan biri Luzzo, Funk ve Strang (1996) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar yaptıkları çalışmada, iki çalışanın kariyer gelişimlerini anlattıkları 8 dakikalık video kaydı kullanılarak üniversite öğrencilerinin mesleki karar verme yetkinlik beklentilerini arttırmayı hedeflemişlerdir. Oluşturulan kontrol gruplarına sadece video izletilmiştir. Deney grubunda videoya ek olarak mesleki gelişiminde başarıyı yakalamanın süreklilikten geçtiği ve insan davranışlarının çaba harcayarak nasıl kontrol edilebileceği konularında tartışmalar yapılmıştır. Uygulanan deneysel müdahalenin, dış denetim odağına sahip üniversite öğrencilerinin mesleki karar verme yetkinlik beklentilerinin yükselmesinde etkili olduğu gözlenmiştir.

Grier-Reed ve Skaar (2010) tarafından yapılan deneysel bir çalışmada ise lisans düzeyinde okutulan yapılandırmacı kariyer dersine kayıt yaptıran üniversite öğrencilerinin, ders dönemi sonunda, mesleki karar verme yetkinliği ve meslek kararsızlık düzeylerinde oluşacak farklılığı incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışmaya farklı kültürlerden 82 üniversite öğrencisi katılmıştır. Mesleki karar verme yetkinlik ve meslek kararsızlıklarını belirlemek amacı ile ders dönemi başlamadan ön test, ders içeriğinin sona ermesinden sonrada son test uygulamışlardır. Yapılandırmacı kariyer dersine devam eden öğrencilerin son test değerleri ile ön test değerleri karşılaştırıldığında; öğrencilerin son test puanlarında mesleki karar verme yetkinliği bakımından pozitif yönde anlamlı artış ile birlikte kararsızlık düzeylerinin ise orantılı biçimde azaldığı tespit edilmiştir.

Bir diğ er deneysel ç alışmada ise, O'Brien ve diğ erleri (2000) sosyoekonomik düzeyleri düşük olan öğrencilerin mesleki karar verme yetkinliğini, içeriğ i yetkinlik beklentisinin dört bilgilendirici kaynağ ı olan kişisel performans, dolaylı yaş antı, cesaretlendirme ve heyecanlanma olan bir program geliştirerek yükseltmeyi amaçlamış lardır. 5 hafta boyunca ikiş er saatlik oturumlar düzenlenmiş lerdir ancak oturumların sonunda mesleki karar verme yetkinlik düzeyinde kayda değ er anlamlı bir yükselme olmamış tır. O'Brien ve diğ erleri (2000), beklenen yükselmemenin olmamasını oturum sayısı ve ölç ek sınırlılığ ından kaynaklandığını düşünmüş ler ve ç alışmalarına kontrol grubunu ekleyerek, oturumları geniş letmiş lerdir. Haftanın 5 günü elliş er dakikalık oturumlar düzenlenmiş ve 5 hafta devam etmiş lerdir. Deney grubuna katılan öğrencilerin mesleki karar verme yetkinliğ i düzeylerinin, programa katılmayan öğrencilere oranla yani kontrol grubunda bulunan öğrencilerin puanlarına göre anlamlı derecede yükseldiğini belirtmiş lerdir.

Bozgeyikli (2005), mesleki grup rehberliğ inin ilköğ retim 8. sınıf öğrencilerinin meslek kararı vermede kendilerini yetkin görme düzeylerine olan etkisi adlı araştırmasını, kontrol gruplu ön-test ve son-test modele dayalı deneysel desende düzenlemiştir. Ç alışma grubu 25'i deney, 25'i kontrol grubu olmak üzere 50, 8. sınıf öğrencisinden oluşturulmuştur. Yapılan analizler sonucunda deney ve kontrol gruplarının MKVYÖ'nin üç boyutu olan bireysel ve mesleki özellikleri doğ ru değ erlendirme, mesleki bilgi toplama ve gerç ekçi plan yapma alt boyutları için ön-test-son-test ortalama puanları arasında pozitif yönde anlamlı farklılık bulunmuştur. Araştırmanın sonuçları, araştırmada uygulanan mesleki grup rehberliğ i yönteminin 8. sınıf öğrencilerinin meslek kararı vermede kendilerini yetkin görme düzeylerini arttırmada etkili olduğ unu ortaya koymuştur.

Morgan ve Ness (2003) ise yaptıkları betimsel araştırmada, meslek kararı verme yetkinliğ i ile meslek kararı verme zorlukları arasında ilişkiyi incelemiş lerdir. Kanada'da 149 üniversite 1. sınıf öğrencisi üzerinde yürütö len ç alışmanın bulgularına göre mesleki karar verme yetkinliğ i ile meslek kararı verme zorlukları arasında olumsuz bir ilişki vardır. Mesleki karar verme yetkinlik düzeyi yüksek olan öğrencilerin meslek kararı vermede daha az zorlandıkları ortaya çı kmıştır.

Akdeniz (2009), öğrencilerin mesleki karar verme yetkinlik düzeylerinin, algılanan ana baba tutumu ve bazı değ işkenler aç ısından ilişkilerini incelendiğ i araştırmasında 8. sınıftan 442 öğrenciyi dahil etmiş tir. Ç alışmanın bulguları, meslek kararı verme yetkinliğ inin; bireysel ve mesleki özellikleri doğ ru değ erlendirme, mesleki bilgi toplama ve gerç ekçi plan yapma alt boyutları ile demokratik ana baba tutumu arasında pozitif düzeyde anlamlı bir ilişki olduğ u göstermektedir.

Sarı (2011) da yaptığı çalışmada; lise son sınıf öğrencilerinin mesleki karar verme öz-yeterliliklerini yordamada umut, kontrol odağı ve çok boyutlu mükemmeliyetçilik özelliklerinin rolünü belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmaya halen öğrenimlerine devam etmekte olan 139 kız, 163 erkek 302 lise son sınıf öğrencisi katılmıştır. Araştırma sonucunda ortaya çıkan bulgulara göre, mesleki karar verme yetkinliği ile çok boyutlu mükemmeliyetçilik özelliğinin alt boyutları olan düzen, ailesel beklenti ve kişisel standartlar belirleme boyutları arasında olumlu yönde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Mesleki karar verme yetkinliği ile umut arasında da pozitif yönde ilişki olduğu ancak mesleki karar verme yetkinliğinin alt boyutlarından mesleki bilgileri doğru değerlendirme ile kontrol odağı arasında negatif yönlü ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Walker ve Tracey (2012) geleceğe uyum sağlama, mesleki karar verme yetkinliği ve kariyer kararsızlığı arasındaki ilişkiyi 218 üniversite öğrencisinden oluşan bir örnekleme incelemiştir. Araştırma sonucunda mesleki karar verme yetkinliğinin kariyer kararsızlığı ile belirgin bir ilişkisinin olmadığı ortaya konmuştur ve mesleki karar verme yetkinliği ve kariyer kararsızlığı açısından cinsiyetler arası herhangi bir fark olmadığı da elde edilen bulgulardandır.

Ali, McWhirter ve Chronister (2005) mesleki yetkinlik ve sonuç beklentisini algılanan ana-baba desteği, akran desteği ve gelir düzeyi açısından incelemiştir. Farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip dokuzuncu sınıf öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışma sonucunda, düşük gelir düzeyinin ve algılanan anne baba desteğinin mesleki yetkinlik beklentisi ve sonuç beklentisi üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşırken, akran desteğinin etkisi olmadığını ortaya koymuşlardır.

Garcia (2012) ise yaptığı çalışmada meslek kararı verme ile aile destek algısı ve yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bulgular, algılanan aile desteği ve yetkinlik beklentisi ile meslek kararı verme arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Meslek kararı verme sürecinde, aileden yeterince destek gören ve yetkinlik beklentisi düzeyi yüksek olan öğrencilerin bu süreçte daha kolay karar verdikleri gözlenmiştir.

Işık (2013) tarafından yapılan çalışmada ise mesleki sonuç beklentisi ile sosyal destek ve denetim odağı arasındaki ilişki incelenmiştir. Farklı sınıf düzeylerinde öğrenim gören 263 üniversite öğrencisi üzerinde yürütülmüş olan araştırmanın sonucunda sosyal destek sistemlerinden aile desteğinin ve kontrol odağının mesleki sonuç beklentisi puanlarının anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Denetim odağı puanları ile mesleki sonuç beklentisi puanları arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. İçten denetimlilik arttıkça mesleki sonuç beklentisi puanlarının arttığı ifade edilmektedir.

2. 1. 5. Bağlanma Stilleri

Araştırmanın bu bölümünde bağlanma stillerinin tanımı ve tarihçesi, bağlanma stilleri modelleri, ergenlerde bağlanma ve bağlanma stilleri ile ilgili yapılmış çalışmalar sunulmuştur.

2. 1. 5. 1. Bağlanma Stillerinin Tanımı ve Tarihçesi

Bağlanma kuramının çıkışı Bowlby (1958)' nin yaptığı çalışmalar sonucunda oluşmasına rağmen kökeni 1944 yılına kadar dayanır. Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) 1950 yılında Bowlby'yi, Londra'da yaşayan evsiz çocukların ruh sağlığı üzerine bir bildiri sunmak için çağırması, Bowlby'in bağlanma kuramını geliştirmesinde önemli bir adım olmuştur. Bowlby yaptığı bir çalışmada, 44 çocuk hırsız üzerindeki gözlemleri sonucu annenin bilinçli ve bilinçsiz tepkilerinin çocuk üzerinde etkili olduğunu belirlemiş ve hırsızlık suçuna bulaşmış çocukların önemli bir kısmının bir nedenden ötürü güvenli bir evde yaşamadıklarını, evlerinden uzun süre ayrı kaldıklarını ortaya koymuştur (Bowlby, 1944). Bowlby'nin bu çalışmasının sonucunda hazırladığı ve Dünya Sağlık Örgütü'ne sunduğu raporunda yaşamın ilk üç yılında anne eksikliğinin, çocukları önemli ölçüde fiziksel ve ruhsal hastalık riski altında olabileceğine işaret ediyordu (Holmes, 1993). Bowlby, psikoanalitik temelli bir eğitim almış olmasına rağmen yaptığı çalışmalarda edindiği gözlemlerle, psikoanalitik kuramın kavramları arasında tutarsızlıklar olduğunu fark etmiştir. Bu yüzden geliştirdiği bağlanma kuramı etiyoloji, nesne ilişkileri ve psikodinamik yaklaşımlar üzerine kurulmuş bir kişilik gelişim kuramıdır (Bretherton, 1992). Bu kurama göre insanoğlu ilk dünyaya geldiğinde beslenme, hareket etme ve kendini savunma açısından gelişimini henüz tamamlamadığından, hayatta kalabilmek için bir süre kendisiyle ilgilenebilecek bir kişiye ihtiyaç duyar ve bu kişiyle yakınlığı sürdürdürebilmesini sağlayacak davranış repertuarına sahip olarak dünyaya gelir (Mikulincer, Shaver ve Pereg, 2003). Bebeğin doğduğunda sahip olduğu ağlama, emme gibi davranışlar onun bakımı üstlenen kişi ile arasında yakınlık kurmasında oldukça önemli olarak görünmektedir. Çocuğun yaşamının ilk dönemlerinde kendisinin bakımını üstlenen ve ihtiyaçlarını gideren kişi ile olan bu yakınlığı bağlanma kavramı olarak ifade edilebilir. Bağlanma kavramı, çocuğun anneye karşı geliştirmiş olduğu bağlanma davranışını açıklamakta kullanılan bir terimdir (Bowlby, 1958). Bağlanmayı görebilmek için, bireyin bir ya da daha fazla özel kişiye sahip olması gerekir ve bir durum karşısında bağlanılan kişiye verilen tepkinin diğer kişilere verilen tepkiden farklı olması gerekir (Maccoby ve Masters, 1970).

Bağlanma, bakıcı-çocuk arasında dört davranış temel davranış biçimi olarak gözlenir. Bunlar yakınlığı arama ve koruma, ayrılığı protesto etme, keşfetme etkinlikleri için bakıcıyı güvenli bir üs olarak kullanma ve destek-güvenlik için bakıcıyı sağlam bir sığınak olarak kullanma şeklindedir (Hazan ve Shaver, 1994). Bu davranışların sürekli tekrarlanması bellekte bir temsil haline gelir. Bowlby (1958) temsillerin durağan ve yeni yaşantılar yoluyla değişemeyeceği görüşünü savunmuştur. Waters, Wenfield ve Hamilton (2000) ise zihinsel temsillerin dinamik bir yapı olduğunu ve bu modellerin yaşantılar sonucu değişime uğrayabileceğini savunmaktadırlar. Temsiller dinamik yapı göstermekle birlikte bağlanma figürü ve benliğe dair inançları, duygusal değerlendirmeleri ve beklentileri de kapsamaktadır (Levy, Blatt ve Shaver, 1998). Bowlby (1958) bu temsillere “içsel çalışan modeller” adını vermiştir. İçsel çalışan modeller bireyin kendisi ile bağlandığı nesne ya da nesnelere arasındaki etkileşim örüntülerini ve bu etkileşimin ne düzeyde olduğunu yansıtan bir harita niteliğindedir (Balkaya, 2005).

2. 1. 5. 2. Bağlanma Stilleri Modelleri

Bağlanma stilleri, ölçme biçimleri ve yaş bakımından farklı modellerle açıklanmıştır. Bu modeller, Ainsworth’ün Üçlü Bağlanma Modeli, Hazan ve Shaver’ın Üçlü Bağlanma Modeli ve Bartholomew’in Dörtlü Bağlanma Modelleridir. Araştırmanın bu bölümünde belirtilen bağlanma stili modelleri hakkında bilgi verilmiştir.

2. 1. 5. 2. 1. Ainsworth’ün Üçlü Bağlanma Modeli

Kanadalı psikolog Mary Ainsworth, 1960’lı yılların başlarında Bowlby ile birlikte çalışmış ve görüşlerini paylaşmıştır. Daha sonra Ainsworth, John Hopkins Üniversitesi’nde bebekler üzerinde deneysel çalışmalar yapmaya başlamıştır. Yaptığı deneysel çalışmalardan birinde annesi ile birlikte yedi farklı aşamada değerlendirilen bebeğin bağlanma durumu hakkında bilgi edinilmek istenmiş ve bebek sekiz dakika boyunca annesinden ayrı tutularak bir yabancı ile kalması sağlanmıştır. Anneden ayrılma ve birleşme anında verilen tepkiler kaydetmiştir ve bebeklerin verdikleri tepkiler baz alınarak üçlü bağlanma modeli geliştirmiştir (Tüzün ve Sayar, 2006). Bunlar; güvenli, kaygılı-kararsız ve kaçınmacı bağlanma stilleridir (Ainsworth, 1979). Güvenli bağlanan bebek, ihtiyaç anında bakımını üstlenen kişinin yanında olacağını fark etmiştir. Güvenmeyi öğrenen bebek, yeterliklerini artırabilmekte ve başkalarına da empatiyle yaklaşabilmektedir (Mallon, 2008). Bakımını üstlenen kişi ile ilişkileri sıcak ve samimidir. Keşfetme etkinlikleri için bakıcının güvenli bir üs olduğunu bilir. Bakıcı yanındayken çevresini tanımaya çalışır ve bakımını üstlenen kişi ortamı terk ettiğinde kaygı düzeyi

kontrollüdür ve bakıcı döndüğünde temas etmekten kaçınmaz. Sinirli ve olumsuz tepkiler vermez ve çevresi ile etkileşimine devam eder (Sümer ve Güngör, 1999). Böylelikle çevresini tanımak için kendini güvenli hisseder. Bu güven duygusuna sahip bebekler keşfetme duygusu açısından daha cesurdurlar (Bowlby, 1998). Kaygılı-kararsız bağlanan bebek ise, bakımı üstlenen kişiye her an ulaşabileceğinden emin değildir ve bakımını üstlenen kişiye karşı tedirgin davranışlar sergiler. Bu bağlanma stiline sahip çocukların, yere konulmayı istedikleri ve fiziksel yakınlıktan zevk almadıkları belirtilmiştir (Bell ve Ainsworth,1972). Bebek çevreye karşı güvenli bağlanan bebek kadar duyarlı ve ilgili değildir. Bakıcıları ortamı terk ettiğinde kaygı düzeyleri artmasına rağmen döndüklerinde tepkili şekilde temaslarına devam etmişlerdir. Kaygılı- kararsız bağlanan bebeklerin bakımını genellikle çocuklarının devam ettirdikleri aktiviteleri kesen ve gereksiz müdahalelerde bulunan kişilerin üstlendiği belirtilmiştir (Ainsworth ve diğ.,1979; akt. Sümer ve Güngör, 1999). Kaçınmacı bağlanma stiline sahip bebekler ise; ayrılık anını genel bir terk edilme olarak algılamakta ve protesto etmekten çekinmemektedirler. Bu stilde bağlanan bebeklerin bakımını genel olarak soğuk, çocuklarının yakınlık kurma ihtiyacını reddeden ve yakın fiziksel temastan kaçınan kişilerin yaptıkları ifade edilmiştir (Ainsworth ve diğ.,1979; akt. Sümer ve Güngör, 1999). Kaçınmacı bağlanma stiline sahip bebek, bakımını üstlenen kişi ile yan yana geldiğinde hırçın ve teması reddeden tutumlar sergilemektedir.

2. 1. 5. 2. 2. Hazan ve Shaver'in Üçlü Bağlanma Modeli

Hazan ve Shaver (1987), geliştirdikleri üçlü bağlanma kuramını Ainsworth (1979)'ün yaklaşımından hareketle temellendirmişlerdir. Yetişkinlerin bağlanma davranışlarını araştırmak için, yaşadıkları romantik ilişkileri incelemişlerdir. Bireylerin yetişkinlik yaşantısı içinde yaşadıkları romantik ilişkilerin, bebeklik bağlanma deneyimleri tarafından belirlenen bir süreç olduğunu ortaya koymuşlardır. Bebeklerin farklı bağlanmalarının olması, yetişkinlerin yaşayacağı romantik ilişkideki bağlanma stillerinin de birbirinden farklı olmasına yol açabileceğini belirtmişlerdir. Hazan ve Shaver (1987), içeriğinde 56 maddeden oluşan ve birey için önemli olan ilişkisini değerlendirmesi, özel kişi ile ilişkilerinin devam edip etmediğine ve bireyin geçmiş yaşantısında ebeveynleriyle yaşadığı bağlanma ilişkilerine dair üç aşamalı olarak bir ölçek hazırlamışlardır. Araştırmacılar yaş aralığı 14 ile 82 arasında değişen bireyler üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında yetişkinlerin yaşadıkları ilişkilerdeki bağlanma biçimlerine göre güvenli, kaygılı/kararsız ve kaçınan bağlanma stillerinin olduğunu belirtmişlerdir. Güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin, insanlarla yakın ilişkiler kurmakta sorun yaşamadıkları, kaygılı/kararsız bağlanma stiline sahip bireylerin ise; insanlarla yakın ilişkiler kurmak için yoğun bir istek

duydıkları ancak reddedilme ve terk edilme konusunda endişe yaşadıkları belirlenmiştir. Kaygılı/kararsız bağlanan bireylerin ise eşlerine daha az inandıkları ve onları daha az güvenilir buldukları belirlenmiştir (Collins ve Read, 1990). Bu bireyler ilişkilerini kıskançlık, duygusal iniş çıkışlar ve karşılıklı tutku olarak ifade etmişlerdir (Hazan ve Shaver, 1987). Kaçınmacı bağlanma stiline sahip bireylerin ise; insanlara yakın ve bağlı olmaktan dolayı huzursuzluk duydukları ve bu davranışını odağında ise savunma duygusu bulunduğu belirtilmektedir (Hazan ve Shaver, 1987).

2. 1. 5. 2. 3. Bartholomew ve Horowitz'in Dörtlü Bağlanma Modeli

Bu model Ainsworth modelinden farklı boyutları içermektedir. Bartholomew ve Horowitz (1991) yaptıkları çalışmada, 18-22 yaş arasındaki 40 erkek ve 37 kadın psikoloji bölümü öğrencisi üzerinde geliştirdikleri modeli sınanmıştır ve yetişkin bağlanma stillerini ölçmede kullanılabilecek bir model olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Geliştirilen modelde kendi ve diğer kavramlarına yer verilmiştir. Kendilik ve diğer modelinin yapı geçerliliğinin güçlü olduğu belirlenmiştir (Griffin ve Bartholomew, 1994). Dörtlü bağlanma modeli güvenli, saplantılı, korkulu ve kayıtsız olmak üzere dört alt boyuttan oluşmaktadır (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Güvenli bağlanan bireylerin, kendine ve diğerlerine güven duydukları, ihtiyaç ve istek anında yanında olunacağını bildikleri ve kendilerini değerli hissettikleri belirtilmiştir. Saplantılı bireylerin ise kendilerini değerli görmedikleri ve diğerleri olmadan yaşayamayacaklarını düşündükleri ortaya konmuştur. Bu bireyler çevrelerinden onaylanma ve doğrulanma beklerler. Korkulu bağlanan bireyler, kendilerini ve diğerlerini olumsuz algıladıkları ve reddedilme korkusu yaşadıkları için yakın ilişki kurmaktan kaçındıkları belirlenmiştir. Kayıtsız bağlanma stiline sahip bireylerin ise kendilerini olumlu algılayarak, diğerlerini olumsuz algıladıkları vurgulanmıştır (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

2. 1. 5. 3. Ergenlikte Bağlanma

Bağlanma sadece bebeklik dönemini etkileyen bir süreç değildir. Birçok bireyin ebeveyni ile geliştirdiği bağlılığı yetişkinlik döneminde de devam eder (Bowlby, 1969; Genius, 1994). Ancak bebeklik döneminden farklı olarak ergenlik döneminde bağlanma figüründen beklentiler değişebilir. Bu dönemde bağlanma davranışları incelendiğinde bireylerin fiziksel yakınlık aramanın dışında duygu, kaygı ve korkuları paylaşmak için bağlanma figürü ile ilişki kurdukları gözlenmiştir (Zimmermann ve Becker-Stoll, 2002). Ergenlikte bağlanma, birçok bağlanma figüründen oluşur ve bu dönemin en temel görevi bağımsız olma ve ayrılmadır (Allen ve Land, 1999). Ergenlik dönemindeki birey, yaşadığı

tüm değişimlerin içinde birey olma çabasıdır ve benmerkezci düşünmenin kendini tekrar gösterdiği bir süreç yaşamaktadır. Ben ve diğerleri ayrımının belirginleşmesi, ergenlik dönemindeki bireyin kendisini bağlanma figürü ile ilişkilerinden bağımsız olarak algılamasına neden olmakta ve kendisini ebeveynlerinden ayrı ve bağımsız bir birey olarak görmesini sağlamaktadır (Solmuş, 2010). Yaşamın tüm dönemlerini etkileyeceği düşünülen bağlanma stilleri, ergenlik dönemindeki bireyin ilişkilerini de etkilemektedir. Güvensiz bağlanma stillerine sahip ergenler kaçınma eğilimi gösterebilir ve gelecekteki bağlanma ilişkilerinde de problemler yaşayabilirler (Lee, 2003).

2. 1. 5. 4. Bağlanma Stilleri ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Bağlanma stilleri ile ilgili yapılan çalışmaları özetlemek için yurt dışı ve yurt içi literatür taraması yapılmış ve çalışmaya katkı sağlayacağı düşünülen araştırmalara yer verilmiştir.

Deniz (2006) araştırmasında ergenlerin bağlanma stilleri ile çocukluk döneminde yaşanan istismar ve bireyin yaşadığı suçluluk ve utanç duyguları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmaya 566 öğrenci katılmıştır ve araştırma sonuçları bağlanma stillerinden korkulu bağlanma ile utanç arasında pozitif yönde, güvenli bağlanma ile utanç arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ortaya koymuştur. Çocukluk istismarı ile saplantılı bağlanma arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bağlanma stilleri ve suçluluk duygusu arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Lease ve Dahlbeck (2009) ise yaptıkları çalışmalarında üniversite öğrencilerinin mesleki karar verme yetkinliği ile anne-babaya bağlanma, ebeveyn tutumları ve kontrol odağı arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonuçları, kadınların mesleki karar verme yetkinliklerini yordamada anne-babaya bağlılığın anlamlı olduğu ancak erkekler için ise anlamlı olmadığını göstermiştir. Mesleki karar verme yetkinlik düzeyi yüksek olan kadınların ebeveynlerinin otoriter tutum sergilemekte olduğu bulunmuştur. Erkeklerin mesleki karar verme yetkinliğinin belirleyicisi olarak, içsel kontrol odağının pozitif yönde anlamlı olduğu bulgulanmıştır.

Braunstein-Bercovitz, Benjamin, Asor ve Lev (2012) çalışmalarında güvensiz bağlanma stillerine sahip bireylerin kariyer seçim kararlarının nasıl etkilendiğini araştırmışlardır. Çalışma grubu yaşları 20 ila 30 arasında değişen 200 katılımcıdan oluşturulmuştur. Araştırmanın sonuçları, güvensiz bağlanma stilinin kariyer seçimini olumsuz yönde etkilediğini buna karşın kaçınmacı tipteki bağlanma stilinin kariyer seçimiyle ilişkisinin bulunmadığı belirlenmiştir.

Mao, Hsu ve Fang (2012) tarafından düzenlenen bir çalışmada ise, mesleki karar verme yetkinliği ile ana-kız bağlanma ilişkisi incelenmiştir. Tayvanlı 394 kadın üniversite öğrencisi çalışmaya dahil edilmiştir. Sonuçlar, ana-kız bağlanma ilişki biçimleri ile mesleki karar verme yetkinlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Anneleri ile bağlanma ilişkileri güvenli olan öğrencilerin mesleki karar verme yetkinlik düzeyleri, güvenli olmayanlara göre önemli ölçüde yüksek bulunmuştur.

Braunstein-Bercovitz'de (2014) araştırmasında güvensiz (kaygılı ve kaçınmacı) bağlanma stiline sahip bireylerin, öz-eleştiri ile kariyer kararsızlıkları arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamıştır. Katılımcılar güvensiz bağlanma stillerine (kaygılı ve kaçınmacı stilde) sahip üniversite öğrencilerinden oluşturulmuş ve çalışmaya 173 üniversite öğrencisi katılmıştır. Kaygılı bağlanma, kaçınmacı bağlanma, öz-eleştiri ve kariyer kararsızlığı arasında oluşturulan modelde, kaygılı tipte bağlanma ile öz-eleştiri ve kariyer kararsızlığı arasında, kaçınmacı tipte bağlanmanın ise öz-eleştiri ile pozitif yönde anlamlı ilişkisi olduğu belirlenmiştir. Öz-eleştiri ile kariyer kararsızlığı arasında da pozitif yönde anlamlı olduğu bulgulanmıştır.

Wright, Perrone-McGovern, Boo, ve White (2014) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada da Sosyal bilişsel kariyer teorisi ile bağlanma kuramı arasında entegrasyon çalışması yapılmıştır. Çalışmaya psikoloji lisans eğitimine devam eden 486 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın sonucunda güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların, daha fazla sosyal destek ve daha az kariyer engeli algıladıkları belirlenmiştir.

Yapılan başka bir çalışmada ise araştırmacılar evlilik uyumu ile demografik özellikler, eşlerin bağlanma özellikleri, mizaç ve karakter özellikleri arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonuçları, evlilikte sorunlar yaşayan çiftlerde kadın ve erkeğin birbirlerini daha az güvenilir bulduklarını, kadınların erkekleri ilişki içinde kopuk ve kontrolcü, erkeklerin ise kadınları bağımlı nitelediklerini göstermiştir. Ayrıca kadınların bağlanma stillerinde kaçınma ve kaygı boyutlarından, erkeklerin ise kaçınma boyutundan yüksek puanlar aldıkları görülmüştür (Taycan ve Kuruoğlu, 2014)

Curun ve Çapkın (2014), çalışmalarında evli kişilerin kıskançlık düzeyleri ile benlik saygısı, kişilik özellikleri, bağlanma stilleri ve evlilik doyumları arasındaki ilişkiyi incelemeyi ve bu ilişkilerin cinsiyete göre değişip değişmediğini belirlemeyi amaçlamışlardır. Tüm katılımcılar için yapılan analizlerde yalnızca duygusal kıskançlık için anlamlı sonuç bulunmuştur. Kadın katılımcılardan farklı olarak erkek katılımcılar için yalnızca bilişsel kıskançlık alt ölçeği için bağlanma stillerinin kaçınmacı ve beş faktör kişilik envanterinin sorumluluk değişkenleri anlamlı yordayıcılar olarak ortaya çıkmıştır. Kıskançlığın yordanması için seçilen değişkenlerden en fazla beş faktör kişilik envanterinin dışa

dönüklük, sorumluluk, uyumluluk, duygusal denge ve deneyime açıklık alt boyutları yordayıcı olarak bulunmuştur.

2. 1. 6. Cinsiyet Rollerini

Araştırmanın bu bölümünde cinsiyet rollerini tanımlanmış, cinsiyet rollerinin mesleki karar verme yetkinliği ile ilişkisi açıklanmış ve cinsiyet rollerinin kuramsal temellerine değinilmiştir. Son olarak cinsiyet rollerini ile ilgili yurt dışında ve yurt içinde yapılmış çalışmalar sunulmuştur.

2. 1. 6. 1. Cinsiyet Rollerini Tanımı

Cinsiyet rollerini farklı şekillerde tanımlansa da toplumsal olarak belirlenmiş davranış, yükümlülük ve sorumlulukların, kadın ve erkeklerin cinsiyetleri temelinde nasıl düşünme, davranma ve hissetmeleri gerektirdiğinin belirlenmesi şeklinde ifade edilmiştir. Biyolojik cinsiyetten ayrılması gereken bu kavram doğrudan toplumsal ve kültürel değişkenlerle şekillenmiş olması nedeniyle toplumsal cinsiyet rollerini şeklinde de ifade edilmektedir (Seyyar, 2005). Doğuştan getirilen cinsiyetin, toplum ve kültürün etkisiyle nasıl düşünme, davranma ve hissetmeleri gerektiğine etkisi cinsiyet rollerini tanımını kullanmayı gerektirdiği düşünülebilir. İçinde bulunulan çevre ve kültürel yapıya göre, bebeğinin cinsiyetiyle bağlantılı biçimde yetişkinlerin ona karşı davranışları, sevgi ifadeleri hatta hediye renkleri şekillenmekte ve bu bebeğinin tüm gelişim dönemlerinde ciddi bir uyarıcı olarak devam etmektedir. İşte tam da bu yüzden kadın ve erkek davranışlarındaki farklılıklar temelde bu bahsedilen kimliklerin toplumsal olarak öğrenilmesi sürecinde gelişmektedir (Elshtain, 1987). Gelişen bu davranış kalıpları toplumun birçok dinamiği hakkında bilgi vermektedir. Kadınların toplumsal olaylara duyarlılıkları, meslek hayatında ne kadar var oldukları ve iş dünyasında nasıl bir statüde çalıştığı toplumsal olarak cinsiyet rollerine verilen biçimin etkisinin üst düzeyde olduğu düşünülebilir. Davidson ve Cooper (1992)'in belirttiği gibi yöneticilerin birçoğu ev ve iş sorumluluğunu taşıyalar da erkeklere oranla kadınlar daha fazla baskıya maruz kalmaktadırlar.

2. 1. 6. 2 Cinsiyet Rollerinin Kuramsal Temeli

Cinsiyet rollerini başka bir kullanımla toplumsal cinsiyet rollerini farklı kuramlarda farklı şekillerde ele alınmıştır. Bunlardan bazıları psikanalitik kuram, sosyal öğrenme kuramı, bilişsel gelişim kuramı ve cinsiyet şeması kuramı şeklindedir.

Psikoanalitik kurama göre; bireyin toplumsal ve psikolojik olarak uyum sağlması için cinsiyet rollerine ile uyumlu bir cinsel kimliğe sahip olması gerekmektedir (Dökmen,

2004). Freud'a göre birey doğumundan sonra özdeşim kurduğu ebeveyni ile geçirdiği süreçte toplumun onayladığı cinsiyet rolüne uygun davranmayı öğrenir (Akt: Baykal, 1988). Bandura (1977) tarafından ortaya atılan sosyal öğrenme kuramında edimsel koşullanma ve model alarak öğrenme olmak üzere iki öğrenme türünden bahsedilmiştir. Bu kurama göre, aynı cinsiyetteki tüm modellere toplum tarafından oluşturulmuş, sınırları keskin şekilde çizilmiş şekilde belirlenen davranışlar öğretilir ve bu davranışlara uygun davranan bireyler pekiştirilirler. Toplumların, nesilden nesile aktarılan bu davranışlarla geleneksel cinsiyet rollerini devam ettirmeleri mümkün olur. Bilişsel gelişim kuramı ise, çocukların çevrelerinden bilgi toplamalarının, dünyayı zihinlerinde şekillendirmek için etkin bir yol olduğunu kabul ederek, öncelikle çocuğun cinsel bir benliği geliştirip sonra kendine uygun modeller bulacağını ileri sürmektedir (Tok, 2001).

Bu çalışmada da kullanılan BEM cinsiyet rolleri ölçeğini geliştiren Sandra Lipsitz Bem (1981) ileri sürdüğü cinsiyet şeması kuramı ile sosyal öğrenme ve bilişsel gelişim kuramını birleştirmektedir (Bayhan ve Artan, 2007). Bu yaklaşımda cinsiyetle ilişkili düşünce ve davranışların nasıl kazanıldığı açıklanmaya çalışılmıştır. Bem (1981) yaptığı çalışmayla bireyleri kadınsı ve erkeksi özellikleri bakımından dört gruba ayırmıştır. Kadınsı özellikleri daha çok erkeksi özellikleri daha az taşıyan bireylere kadınsı, erkeksi özellikleri daha çok kadınsı özellikleri daha az taşıyan bireylere erkeksi, hem kadınsı hem erkeksi özellikleri taşıyan bireylere androjen, ne kadınsı özellikleri ne de erkeksi özellikleri taşımayanları ise belirsiz cinsiyet rolüne sahip bireyler olarak adlandırmıştır. Farklı bir sınıflandırma ise, kadınsı ve erkeksi bireyler cinsiyet tiplmeli, androjen ve belirsiz bireyler ise cinsiyet tiplmeli olmayan biçimindedir. Toplumsallaşma sürecinde öğrenilen kimliği içselleştirmede cinsiyet tiplmeli bireyler daha fazla uyum gösterirken, cinsiyet tiplmeli olmayanlarsa davranışlarını biyolojik cinsiyetine uygun olup olmama yönünden değil, içinde buldukları koşullarda en etkili davranışı göstermek amacıyla denetlerler (Bem, 1983). Bebeklerin biyolojik cinsiyetinin belli olduğu andan itibaren toplumun genel kabulü ile şekillen uyarıcılar bebeği küçük yaşlardan itibaren etkilemektedir. Bebek kıyafetleri ve odalarının renk seçimi, erkek ve kız bebeklere verilen isimlerin anlamları, iltifat ve sevgi sözcüklerinin ifade ettikleri toplumun genel kabulü ile şekillenen uyarıcılara örnek olarak gösterilebilir.

2. 1. 6. 3. Cinsiyet Roller ve Mesleki Karar Verme Yetkinliği

Hackett ve Betz (1981) kariyer danışmanlığı alanında Bandura'nın (1977) yetkinlik beklentisi teorisinin ilk kez kullanılmıştır. Kadınların kariyer gelişiminde yetkinlik kavramını incelemeyi amaçlamış ve yetkinlik beklentisinin geliştirilmesi ve düzeyinin yükselmesinin engeli olarak, kadınların bilgi edinmelerini engelleyen faktörlerin kadınların geleneksel

cinsiyet rollerine ilişkin algıları olduğunu belirtilmiştir. Kadınların tecrübe ettiği yaşantılar genellikle ev ortamı ile sınırlı kalmakta; bebek bakımı yemek ve temizlik gibi alanlarda kendilerini sorgularlarken; erkekler dışarıda sosyal çevre içerisinde daha teknik konularda, iş ve para ile ilgili konularda daha çok uyarıcıyla karşılaşmış tecrübelerini genişletmektedirler. Hackett ve Betz (1981) erkeklerin kadınlara oranla ev dışında oldukça geniş bir alanda deneyim kazandıklarını buna karşın, kadınların geleneksel şekilde ev içinde deneyimlerde bulunduğu ifade etmektedirler. Kültürel olarak erkeklerin küçük yaşlardan itibaren bisiklet sonrasında araba sürmelerine izin verilmesi onların bu becerilere yönelik daha yüksek yetkinlik beklentisi geliştirmelerine katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte birçok bilimsel ve teknik konuda erkeklerin daha çok tecrübe yaşıyor olmaları onların yetkinlik inançlarını güçlendirmektedir. Oysa genç kızlar, kadınlar için ilk yaşam görevi olarak evlilik ve çocuk sahibi olmayı uygun gören bir sosyokültürel bir yapı içerisinde, kadın ve erkek özellikleri arasında keskin çizgiler olduğunu düşünerek yaşamaktadırlar (Aneshensel ve Rosen, 1980). Bu yüzden kadınlar meslek arayışlarında kendi yetenek ve kapasitelerini net şekilde fark edememektedirler (Bergeron ve Romano, 1994; Hackett ve Betz, 1981).

2. 1. 6. 4. Cinsiyet Rollerine İlgili Yapılan Çalışmalar

Cinsiyet rolleri değişkeni ile ilgili yurt dışı ve yurt içi literatür taraması yapılmıştır. Bu bölümde bazı çalışmalara yer verilmiştir.

Odacı ve Kalkan (2005) yaptıkları çalışmada; üniversite öğrencilerinin cinsiyet ve cinsiyet rolü yönelimlerinin psikolojik yardım almaya ilişkin tutumlara etkisini araştırmışlardır. Çalışmaya 539 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucu, hem cinsiyet hem de cinsiyet rolünün psikolojik yardım almaya ilişkin tutumlarla anlamlı ilişkisi olduğunu göstermiştir. Kadınların erkeklere oranla psikolojik yardım almaya ilişkin tutum ortalamaları anlamlı derecede yüksek çıkmıştır. Ek olarak kadınsılık rolü ile psikolojik yardım almaya ilişkin tutumlar arasında anlamlı ve pozitif ilişki bulunmuştur.

Gushue ve Whitson (2006) tarafından yapılan çalışmada ise; kariyer hedefi geliştirmede etnik kimlik ve cinsiyet rollerinin, mesleki karar verme yetkinliği ile ilişkisi incelenmiştir. Çalışmaya 9. sınıfa devam eden, 102 siyahi ve Latin kız öğrenci katılmıştır. Araştırmacılar, mesleki karar verme yetkinliği ile kariyer hedefi geliştirme, etnik kimlik ve cinsiyet rolleri arasındaki ilişkiyi açıklamak için bir model geliştirmişlerdir. Geliştirdikleri bu modelde etnik kimlik ve cinsiyet rolleri ile kariyer hedefi geliştirme arasında ilişki bulunmazken, etnik kimlik ve cinsiyet rollerinin mesleki karar verme yetkinliğini anlamlı düzeyde yordadığı belirtilmiştir. Kariyer hedefi geliştirme ile mesleki karar verme yetkinliği arasındaki ilişkiye bakıldığında pozitif anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Literatürde konu ile ilgili bir diğer çalışma ise Brown, Garavalia, Fritts ve Olsan (2006) tarafından gerçekleştirilmiştir. Çalışmada cinsiyet rolü yönelimi, akademik başarı ve mesleki karar verme yetkinliğini etkileyen sosyal bilişsel faktörler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Çalışma ağırlıklı olarak erkek öğrencilerin kayıtlı olduğu bilgisayar bilimleri lisans programına devam eden 188 öğrenci ile yapılmıştır. Araştırma sonuçları cinsiyet rolü yönelimleri bakımından kadınsı ve androjen özelliklere sahip öğrencilerin mesleki karar verme yetkinlik düzeylerinin, erkeksi ve belirsiz cinsiyet rolü yönelimine sahip öğrencilerden anlamlı derecede yüksek olduğu gözlenmiştir.

İlhan (2012) tarafından yapılan bir çalışmada ise; üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri üzerinde toplumsal cinsiyet rollerinin ve bağlanma stillerinin yordama gücü incelenmiştir. Çalışmaya üniversite eğitimine devam eden 188 öğrencinin katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; yalnızlık cinsiyete göre farklılaşmamaktadır. Yalnızlık, korkulu bağlanma, güvenli bağlanma ve erkeksilik cinsiyet rolü tarafından anlamlı düzeyde yordanmıştır. Kadınlarda yalnızlığın güvenli ve korkulu bağlanma tarafından, erkeklerde ise yalnızlığın erkeksilik cinsiyet rolü ve korkulu bağlanma tarafından yordandığı görülmüştür. Kadınsı cinsiyet rolünün yalnızlık üzerindeki yordayıcı rolü analizlerde anlamlı bulunmamıştır.

Yapılan başka bir çalışmada ise, kadın ve erkeklerdeki intihar olasılığının yordanmasında, kişilerarası ilişki tarzları, cinsiyet rolleri, sosyal destek ve umutsuzluk değişkenlerinin nasıl bir rol oynadığını belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaçla 18-60 yaş arası 550 kişiye, İntihar Olasılığı Ölçeği, Beck Umutsuzluk Ölçeği, BEM Cinsiyet Rolü Envanteri, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Tarzı Ölçeği uygulanmıştır. Cinsiyet rollerinin intihar olasılığı üzerindeki etkisi, kişilerarası ilişki tarzı ve algılanan sosyal destek ile birlikte anlamlı bulunmuştur. Erkeklerde gelir düzeyinin düşük olması ile birlikte ketleyici tarza sahip iken besleyici tarzı kullanmıyor olmaları; buna ek olarak arkadaş ve aile desteğinin olmaması (ya da yetersiz olması), umutsuzluk ile birleşerek intihar olasılığını arttırabileceği belirtilmiştir. Kadınlarda ise, cinsiyet rolüne uygun iletişim tarzı sergilememek, düşük erkeksilik puanına sahip olmak ve arkadaş desteğinin olmaması yine umutsuzluk ile birleşerek intihar olasılığını arttırabileceği sonucuna ulaşılmıştır. (Arsel ve Batıgün, 2011)

2. 2. Literatür Taramasının Sonucu

Gerçekleştirilen literatür taramasında mesleki karar verme yetkinliğinin genellikle demografik değişkenlerle ilişkisinin incelendiği gözlenmektedir. İrk ve cinsiyetin mesleki karar verme yetkinlik düzeyi ile ilişkisinin incelendiği çalışmaların yoğunlukta olduğu görülmüştür. Bununla birlikte mesleki karar verme yetkinlik düzeyini arttırmak amacıyla

uygulanacak programların geliştirilmesine yönelik deneysel çalışmalar dikkat çekmektedir. Mesleki karar verme yetkinlik düzeyini yükseltmeye dair hazırlanan mesleki danışmanlık ve destek hizmetlerinin kalitesi, mesleki karar verme yetkinlik düzeyini etkileyen psikolojik boyutların bilinmesine bağlıdır. Ergenlik dönemindeki bireyin yetkinlik göstermesi beklenen ve oldukça önemli bir karar olan meslek kararı, ergenin geçmişinden ve içinde bulunduğu toplumdaki bağımsız bir karar gibi düşünülemez. Bebeklik döneminde geliştirildiği ve yaşamın tüm dönemlerinde etkili olduğu düşünülen bağlanma stillerinin mesleki karar verme yetkinliğine etkisini araştıran çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bununla birlikte içerisinde bulunulan toplumun gerçekleri bireylerin cinsiyetlerinden öte edindikleri cinsiyet rollerini etkilemektedir. Alan yazında mesleki karar verme yetkinlik düzeyi ile bağlanma stilleri ve cinsiyet rolü yönelimlerinin ayrı ayrı incelendiği görülmüştür. Bu çalışmada ergenlerin mesleki karar verme yetkinlikleri ile bağlanma stilleri arasındaki ilişki ve mesleki karar verme yetkinliğinin cinsiyet rolü yönelimlerine göre farklılaşma farklılaşmadığını inceleme ihtiyacı hissedilmiştir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, araştırma grubu, veri toplama araç ve teknikleri ile verilerin toplanması ve analizine ilişkin açıklamalar yer almaktadır.

3. 1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma lise son sınıf öğrencilerinin mesleki karar verme yetkinliği ile; bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi ve cinsiyet rolü yönelimleri bakımından farklılığını inceleyen ilişkisel tarama türünde bir çalışmadır. İlişkisel tarama modeli iki ya da daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve derecesini belirlemeyi amaçlayan bir modeldir (Karasar, 2009; Büyüköztürk ve diğ., 2014).

3. 2. Araştırma Grubu

Araştırma grubu, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Trabzon il genelinde lise eğitimine devam etmekte olan, son sınıf öğrencilerinden seçkisiz örnekleme yöntemiyle belirlenmiş 808 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma grubunun cinsiyete göre dağılımı 439 kız (%54.3) ve 369 erkek (%45.7) dir. Çalışmaya katılan öğrencilere ilişkin bazı demografik bilgiler Tablo 1. de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Bazı Demografik Değişkenlere Göre Dağılımı

	Kategoriler	N	%
1. Cinsiyet	1. Kız	439	54.3
	2. Erkek	369	45.7
	Toplam	808	100.0
2. Okul türü	1. Anadolu Lisesi	308	38.1
	2. Fen Lisesi	28	3.5
	3. Teknik ve Meslek Lisesi	198	24.5
	4. Anadolu İmam Hatip Lisesi	101	12.5
	5. Ticaret Lisesi	111	13.7
	6. Diğer (Düz Lise)	62	7.7
	Toplam	808	100.0
3. Doğum sırası	1. İlk çocuk	303	37.5
	2. Ortanca çocuk	199	24.6
	3. Son çocuk	292	36.1
	4. Tek çocuk	14	1.7
	Toplam	808	100.0

Tablo 1'in devamı

4. Algılanan gelir düzeyi	1. Yetersiz	57	7.1
	2. Orta	479	59.3
	3. İyi	272	33.7
	Toplam	808	100.0
5. Anne eğitim durumu	1. Okur-yazar değil	14	1.7
	2. Okur-yazar	27	3.3
	3. İlkokul	292	36.1
	4. Ortaokul	169	20.9
	5. Lise	201	24.9
	6. Yüksek okul	18	2.2
	7. Üniversite	80	9.9
	8. Lisansüstü	7	0.9
Toplam	808	100.0	
6. Baba eğitim durumu	1. Okur-yazar değil	5	0.6
	2. Okur-yazar	14	1.7
	3. İlkokul	176	21.8
	4. Ortaokul	136	16.8
	5. Lise	239	29.6
	6. Yüksek okul	31	3.8
	7. Üniversite	174	21.5
	8. Lisansüstü	33	4.1
Toplam	808	100.0	

3. 3. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Çalışmaya katılan lise son sınıf öğrencilerinden Kişisel Bilgi Formu (KBF), mesleki karar verme yetkinliğini ölçmek amacı ile Bozgeyikli (2004) tarafından geliştirilen Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği (MKVYÖ), bağlanma stillerini belirleyebilmek için, Sümer ve Güngör (1999) tarafından uyarlanan İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA), cinsiyet rollerini belirlemek amacı ile de Kavuncu (1987) tarafından Türkçeye uyarlanan BEM Cinsiyet Rolü Envanteri (BEM) uygulanmıştır.

3. 3. 1. Kişisel Bilgi Formu (KBF)

Öğrencilerin cinsiyeti, okul türü, kardeş sayısı, doğum sırası, gelir düzeyi, anne-baba tutumu, anne-baba ilişki durumu, barınma, anne ve baba eğitim durumu hakkında bilgi toplamak üzere 10 adet yapılandırılmış soru ile kişisel bilgi formu hazırlanmıştır. Hazırlanan bu bilgi gizlilik ilkesine bağlı kalınarak öğrencilerden kimlik bilgisi alınmamıştır.

3. 3. 2. Mesleki Karar Verme Yetkinliği Ölçeği (MKVYÖ)

Bozgeyikli (2004) tarafından geliştirilen Mesleki Karar Verme Yetkinliği Ölçeği (MKVYÖ), 27 maddeden oluşmaktadır. İlköğretim sekizinci sınıfta öğrenimine devam eden 100 kişilik bir öğrenci grubuna ölçeğin alt boyutlarına ilişkin açık uçlu sorular verilmiş ve görüşleri alınarak madde havuzunu oluşturulmuştur. Elde edilen veriler bir araya toplanmış ve kendini değerlendirme, mesleki bilgi toplama, hedef belirleme, gelecek planı yapma, problem çözme başlıkları altında sınıflandırılarak, 120 maddelik madde havuzu oluşturulmuştur. Bu ifadelerden benzer olan ifadeler elendikten sonra 78 maddelik bir form oluşturulmuştur. Anlaşılmayan ifadeleri belirlemek için bu form 85 kişilik bir gruba uygulanmıştır. Uygulama sonucunda anlaşılmayan maddeler elenmiştir ve madde sayısı 61'e düşürülmüştür. Elde edilen form PDR alanında çalışan 5 uzmanın görüşüne sunulmuştur. Uzmanların görüşleri doğrultusunda ölçekteki maddelerden 10'u daha çıkarılmıştır. 51 maddelik MKVYÖ deneme formu oluşturulmuştur ve ölçekten alınan en yüksek puan 255, en düşük puan ise 51'dir. MKVYÖ' nün deneme formunun geçerlik çalışmaları için, faktör analizi ile yapı geçerliği incelenmiş ve deneme formunun 13 faktörden oluştuğu gözlenmiştir. Deneme formunda faktör sayısının fazla olması sebebiyle yorumlamanın zorlayıcı olacağı düşünülmüş ve tekrarlanan işlemlerle ölçek üç faktör altında toplanmış ve toplam 27 maddelik, kullanılan asıl forma ulaşılmıştır (Bozgeyikli, 2004). MKVYÖ likert tipi bir ölçektir. Formun başında yönerge ifadesi bulunmaktadır. Maddelerin başında "Kendime hiç güvenmiyorum", "Kendime pek güvenmiyorum", "Kendime biraz güveniyorum", "Kendime güveniyorum", "Kendime çok güveniyorum" şeklinde beş seçenek bulunmaktadır, seçenekler sırasıyla 1' den 5' e kadar puanlanmaktadır. Bireysel ve Mesleki Özellikleri Doğru Olarak Değerlendirme (BMÖDD), 1,4,7,10,13,16,19, 22, 25, 26, 27; Mesleki Bilgi Toplama (MBT) 2,5,8,11,14,17,20,23; Gerçekçi Plan Yapma (GPY) 3,6,9,12,15,18,21,24. MKVYÖ alt boyutlarından alınabilecek en yüksek puanlar 40 ile 55 arasında değişmektedir.

Faktör analizi sonuçlarına göre BMÖDD alt ölçeğindeki 11 madde toplam varyansın 30.91' ini, MBT alt ölçeğindeki 8 madde 5.64' ünü ve GPY alt ölçeğindeki 8 madde toplam varyansın 4.99' unu açıklamaktadır. Ölçeğin iç tutarlılığını incelemek amacıyla hesaplanan iç tutarlık katsayıları; BMÖDD alt ölçeği için .89, MBT alt ölçeği için .87, GPY alt ölçeği için .81 ve MKVYÖ' nün tümü için .92 olarak bulunmuştur. Bu çalışma için hesaplanan iç tutarlık katsayıları ise BMÖDD alt ölçeği için .85, MBT alt ölçeği için .89, GPY alt ölçeği için .76 ve MKVYÖ' nün tümü için .91 olarak bulunmuştur (Bozgeyikli, 2004). Bu çalışmada alt boyutlar incelenmemiş, toplam puan üzerinden değişkenler ele alınmıştır.

3. 3. 3. İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA)

Griffin ve Bartholomew (1994) tarafından geliştirilmiş olan İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA) 30 maddelik bir ölçektir ve bu 30 madde bağlanma ölçümüne dair araştırma (Hazan ve Shaver, 1987), İlişki Anketi (Bartholomew ve Horowitz, 1991) ve Yetişkin Bağlanma Ölçeğinin (Collins ve Read, 1990) maddeleri kullanılarak oluşturulmuştur (Sümer ve Güngör, 1999). Sümer ve Güngör (1999) tarafından dilimize uyarlanan İÖA, 17 maddeden oluşmaktadır ve ölçeğin 4 alt boyutu vardır. Güvenli, kayıtsız, korkulu ve saplantılı bağlanma stillerini ölçmeyi amaçlayan bir ölçektir. Yedili Likert tipinde hazırlanmış bu ölçekte, katılımcılardan maddeleri işaretleyerek kendilerini ifade etmeleri istenmektedir. Derecelendirme cetvelinde ilk olarak “beni hiç tanımlamıyor”, ortasındaki dördüncü maddenin üzerinde “beni kısmen tanımlıyor” ve sonuncu madde olan yedinci maddede ise “beni tamamen tanımlıyor” öncülleriyle yanıtlayıcının, yanıtların derecesine dair bilgi aktarmaktadır (Sümer ve Güngör, 1999).

Ölçeğin bağlanma stiline dair maddeleri şu şekilde sınıflanmaktadır; Güvenli bağlanma stili: 3, 7, 8, 10, 17. maddeler; Saplantılı bağlanma stili: 5, 6, 11, 15. maddeler; Korkulu bağlanma stili: 1, 4, 9, 14. maddeler; Kayıtsız bağlanma stili: 2, 12, 13, 16. maddelerdir. Ölçeğin ters yüklü maddeleri 5, 7 ve 17. maddeleridir. Bağlanma boyutları hesaplanırken 5. maddenin hem ters yüklü hali hem de orijinali kullanılmaktadır. Güvenli ve kayıtsız bağlanma stilleri beşer, saplantılı ve korkulu bağlanma stilleri belirtilen bu dört madde ile ölçülmektedir (Sümer ve Güngör, 1999).

Faktör analizinin sonucunda, varyansın %46’sını açıklayan birinci faktör korkulu bağlanma stillinde .80 ve güvenli bağlanma stillerinde de -.84 olarak, varyansın %33’ünü (toplam %76) açıklayan ikinci faktör saplantılı bağlanma stillerinde de .69 ve kayıtsız bağlanma stillerinde de -.94’ü kapsamaktadır. Test tekrar test güvenilirliği .54 ve .78, iç tutarlık katsayısı .27 ve .61 alfa değerleri arasında değişmektedir. Yeterli seviyede test tekrar test güvenilirliği .78 olarak belirlenmiştir. (Sümer ve Güngör, 1999).

3. 3. 4. BEM Cinsiyet Rolü Envanteri (BEM)

Bem (1974), tarafından geliştirilen BEM Cinsiyet Rolü Envanteri, bireylerin benimsedikleri cinsiyet rollerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Envanter, toplam 60 maddeden oluşmaktadır. Bu maddelerin 20 tanesinin erkeksi, 20 tanesinin ise kadınsı ve diğer 20 madde ise sosyal beğenirlik özelliklerini içermektedir (Bem, 1974). Türkçe uyarlaması Kavuncu (1987) tarafından yapılmıştır ancak geçerlilik çalışması sonunda tatmin edici bir sonuca ulaşılamamıştır. Dökmen (1999), envanterin Türkçeye uyarlanan formu kullanarak 989 katılımcı ile yaptığı araştırmada geçerlilik ve güvenilirlik çalışması

yapmıştır. Likert tipi ölçek ile puanlanmaktadır ve katılımcılar özellikleri değerlendirirken “Tamamen Yanlış” ifadesi için 1, “Tamamen Doğru” ifadesi için ise 7 puanla değerlendirilir (Dökmen, 1999).

Erkeksi özellikler 4, 12, 13, 15, 17, 20, 21, 26, 27, 28, 32, 33, 35. maddeler; kadınsı özellikler 2, 3, 5, 8, 9, 14, 16, 19, 22, 23, 24, 30, 31, 34, 39, 40. maddeler; sosyal beğenirlik özellikleri 1, 6, 7, 10, 11, 18, 25, 29, 36, 37, 38. maddelerden oluşmak üzere üç alt ölçekten oluşmaktadır. Faktör analizi sonucunda, faktör arasındaki korelasyon, kadınların verileri için $r = 0.27$, erkeklerin verileri için ise $r = 0.48$ olarak bulunmuştur. Güvenirlik katsayısı erkekler için .80 erkeksilik, .73 kadınsılık; kadınlar için .80 erkeksilik ve .66 kadınsılık olarak bulunmuştur. (Dökmen, 1999).

3. 4. Araştırmanın İşlem Yolu

Araştırmada kullanılan tüm ölçeklerin izinleri, ölçekleri geliştiren ya da uyarlayan araştırmacılardan alınmıştır. Uygulama öncesinde Milli Eğitim Bakanlığı, Trabzon İl Milli Eğitim Müdürlüğünden Trabzon ilinde bulunan çeşitli lise türlerindeki kurumlarda ölçme araçlarının uygulanması amacıyla gerekli izin alınmıştır. Okul müdürleriyle görüşmeler yapılmış, alınan izin belgesinin içeriği açıklanmıştır. Uygulama için oluşturulan optik formlar, onay veren okullarda rehber öğretmenler eşliğinde araştırmacının bizzat kendisi de katılarak ve gerekli açıklamalar yaparak, sınıf ortamında tek oturumda gerçekleştirilmiştir. Uygulamalar 20-25 dakika içerisinde tamamlanmıştır. Yaklaşık iki haftalık süreçte uygulamalar tamamlanmıştır. Okullarda uygulanan 850 adet ölçme aracından eksik ve hatalı işaretlemelerden dolayı 42 adet ölçme aracı çıkarılmış, kalan 808 ölçek bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

3. 5. Araştırmada Kullanılan Veri Analizi Teknikleri

Elde edilen veriler SPSS (Statistical Packet for Social Sciences-Sosyal Bilimler için İstatistik Paket Programı) ile analiz edilmiştir. Mesleki karar verme yetkinliğinin, bağlanma stillerinin güvenli, korkulu, kaygılı ve saplantılı alt boyutları ile ilişkisi araştırılmak üzere Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Mesleki karar verme yetkinliğini ile cinsiyet rolü yönelimlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) tekniği kullanılmıştır. Ayrıca mesleki karar verme yetkinliğinin, cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla bağımsız grup t testi; gelir düzeyi, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu belirlemek üzere tek yönlü varyans analizi (ANOVA) teknikleri kullanılmıştır.

Veriler bilgisayar ortamında 'SPSS for Windows ver: 15.00' programında çözümlenmiş, anlamlılık düzeyi .05'te sınıanmış, diğer anlamlılık düzeyleri ayrıca belirtilmiş ve bulgular araştırmanın amaç ve denencelerine uygun olarak tablolar ve grafikler halinde sunulmuştur.

4. BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın denenceleri doğrultusunda yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular alt başlıklar halinde belirtilmiştir.

4. 1. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Karar Verme Yetkinlikleri ile Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişki

“Lise son sınıf öğrencilerinin mesleki karar verme yetkinliği ile bağlanma stilleri arasında anlamlı bir ilişki vardır” şeklindeki denenceyi test etmek amacı ile değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı tekniği kullanılmıştır. Sonuçlar Tablo 2’ de sunulmuştur. Sonuçlar, mesleki karar verme yetkinliği ile güvenli bağlanma ($r=.11$, $p<.01$) ve korkulu bağlanma ($r=.12$, $p<.01$) stilleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Mesleki karar verme yetkinliği ile saplantılı ve kayıtsız bağlanma stilleri arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Tablo 2. MKVY ile Bağlanma Stilleri Arasındaki ilişkiler

	1	2	3	4	5
1. MKVY	1				
2. Güvenli	.11**	1			
3. Saplantılı	.02	.04	1		
4. Korkulu	.12**	.28**	.11**	1	
5. Kayıtsız	-.03	-.27**	.22**	.28**	1
Ort.	105.02	19.84	15.67	17.98	19.19
Ss	13.13	5.60	3.89	4.54	4.47

* $p<.05$ ** $p<.01$; MKVY: Mesleki Karar Verme Yetkinliği

4. 2. Mesleki Karar Verme Yetkinliğinin Cinsiyet Rolüne Göre Farklılıkları

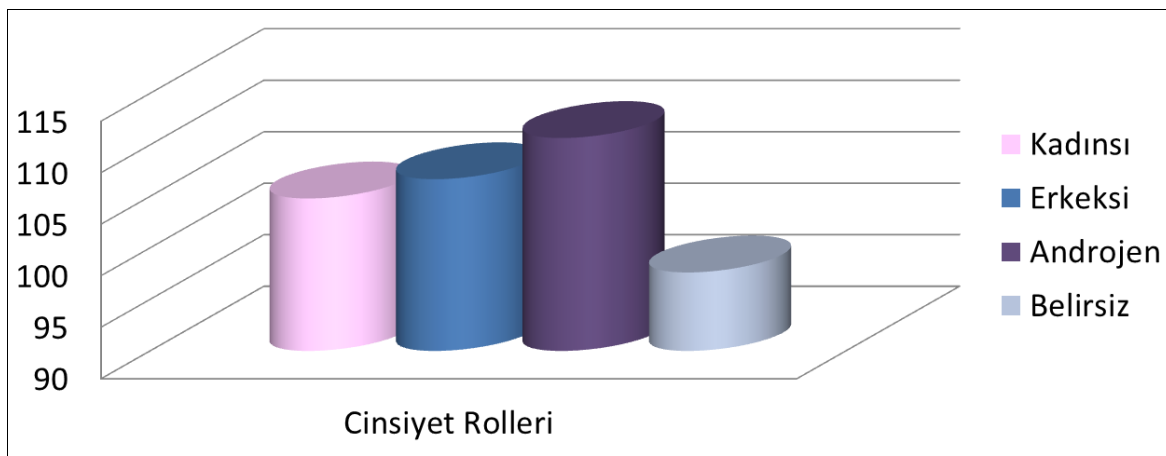
“Lise son sınıf öğrencilerinin mesleki karar verme yetkinliği, cinsiyet rollerine göre farklılık gösterir” şeklinde ifade edilen denenceyi test etmek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) tekniğinden yararlanılmıştır. Analiz sonucunda; gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıkmıştır ($F_{(3,804)}=44.90$, $p<.05$). Analiz sonuçları Tablo 3’te sunulmuştur. Ortaya çıkan farklılığın hangi gruplar arasında kaynaklandığını tespit etmek amacıyla Scheffe testi yapılmıştır. Analiz sonucunda, kadınsı ve erkeksi cinsiyet rolüne sahip olanların mesleki karar verme yetkinliği’nin belirsiz cinsiyet rolüne sahip olanlara göre, androjen cinsiyet rolüne sahip olanların mesleki karar verme

yetkinliği kadınsı, erkeksi ve belirsiz cinsiyet rolüne sahip olanlara göre daha yüksektir. Grafik 1. de mesleki karar verme yetkinliği toplam puan ortalamaları ile cinsiyet rollerinin farklılığı gösterilmiştir.

Tablo 3. Mesleki Karar Verme Yetkinliğinin Cinsiyet Rollerine Göre Farklılıkları

Kaynak	KT	Sd	KO	F	P	
Gruplar arası	19967.38	3	6655.79			
Cinsiyet Roller	Grup içi	119179.16	804		44.90	.001
	Toplam	139146.55	807	148.23		

$p < .05$

Grafik 1. Mesleki karar verme yetkinlik toplam puanları ve cinsiyet rolleri

4. 3. Mesleki Karar Verme Yetkinliği ve Demografik Değişkenler

“Lise son sınıf öğrencilerin mesleki karar verme yetkinliği cinsiyet, okul türü, doğum sırası, gelir düzeyi, anne ve baba eğitim düzeyi gibi bazı demografik değişkenlere göre anlamlı bir şekilde farklılaşır” şeklindeki denenceyi sınamak için bazı analizler yapılmıştır. Aşağıda başlıklar halinde analiz sonuçları verilmiştir.

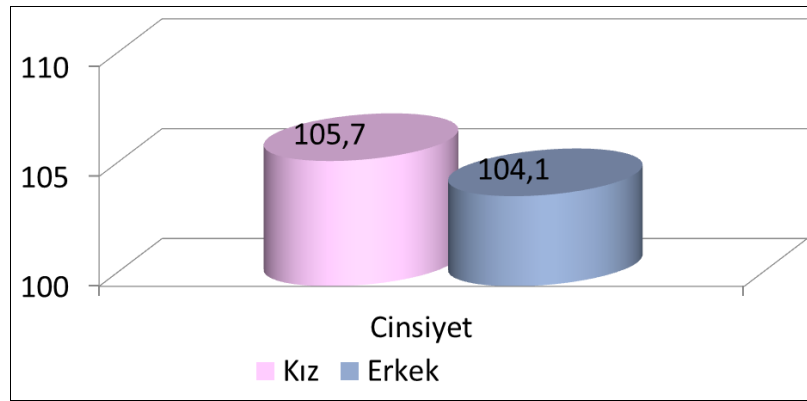
4. 3. 1. Mesleki Karar Verme Yetkinliğinin Cinsiyetler Arasındaki Farkı

Mesleki karar verme yetkinlik düzeyinin cinsiyete göre farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemek amacı ile bağımsız grup t testi yapılmıştır. Tablo 4 incelendiğinde lise son sınıf öğrencilerinin mesleki karar verme yetkinliği toplam puanlarının cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ortaya çıkmıştır ($t=1.76$, $p>.05$). Grafik 2’de mesleki karar verme toplam puan ortalamalarının cinsiyete göre dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 4. Mesleki Karar Verme Yetkinliğinin Cinsiyete Göre Farklılıkları

Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	p	Cohen's d
Kız	439	105.77	12.82	1.76	.079	.12
Erkek	369	104.13	13.45			

*p<.05

Grafik 2. Mesleki karar verme yetkinliği toplam puan ortalamaları ve cinsiyet

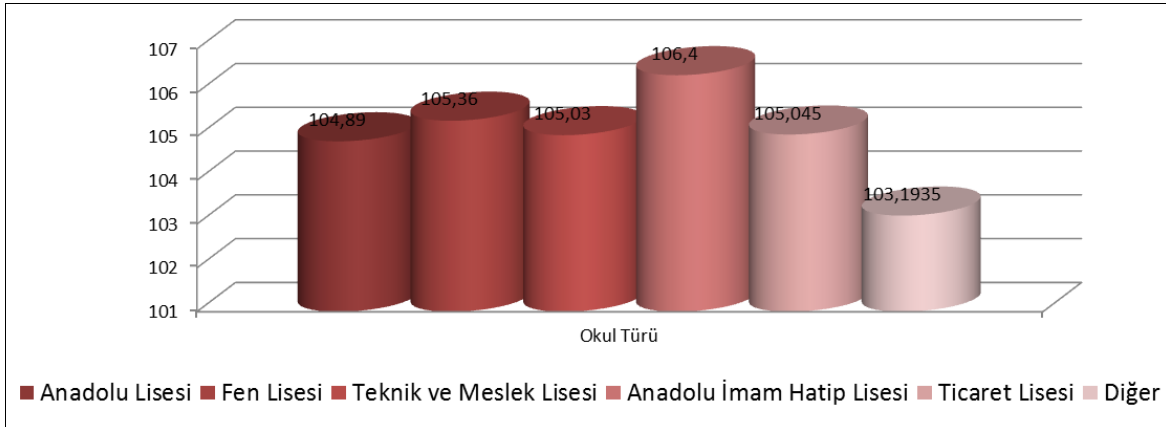
4. 3. 2. Okul Türü ile Mesleki Karar Verme Yetkinlik Düzeyi Farklılıkları

Mesleki karar verme yetkinliği toplam puanının okul türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere tek yönlü varyans analizi (ANOVA) tekniğinden yararlanılmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına Tablo 5'te yer verilmiştir. Tablo 5 incelendiğinde lise son sınıf öğrencilerinin mesleki karar verme yetkinliği toplam puanlarının okul türüne göre anlamlı bir farklılık göstermediği şeklinde olduğu görülmektedir. ($F_{(7, 800)}=0.94$, $p>.05$).

Grafik 3'te mesleki karar verme yetkinliği toplam puan ortalamalarının okul türlerine göre dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 5. Mesleki Karar Verme Yetkinliğinin Okul Türüne Göre Farklılıkları

	Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Doğum Sırası	Gruplar arası	1135.52	7	162.28	.94	.474
	Grup içi	138011.03	800	172.51		
	Toplam	139146.55	807			

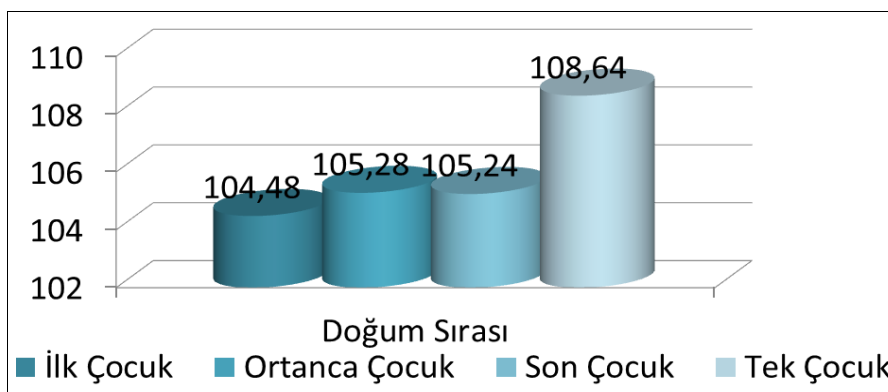
Grafik 3. Mesleki Karar Verme Yetkinliği ve Okul Türü

4. 3. 3. Doğum Sırası ile Mesleki Karar Verme Yetkinlik Düzeyi Farklılıkları

Mesleki karar verme yetkinliği toplam puanın doğum sırası değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Yapılan analiz sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur. Tablo 6 incelendiğinde lise son sınıf öğrencilerinin mesleki karar verme yetkinliği toplam puanları ile doğum sırası puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşmadığı belirlenmiştir ($F_{(3, 804)}=0.58, p>.05$). Grafik 4'te mesleki karar verme yetkinliği toplam puan ortalamalarının doğum sırasına göre dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 6. Mesleki Karar Verme Yetkinliğinin Doğum Sırasına Göre Farklılıkları

Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Gruplar arası	300.19	3	100.06		
Grup içi	138846.36	804	172.69	0.58	.629
Toplam	139146.55	807			

Grafik 4. Mesleki karar verme yetkinliği ve doğum sırası

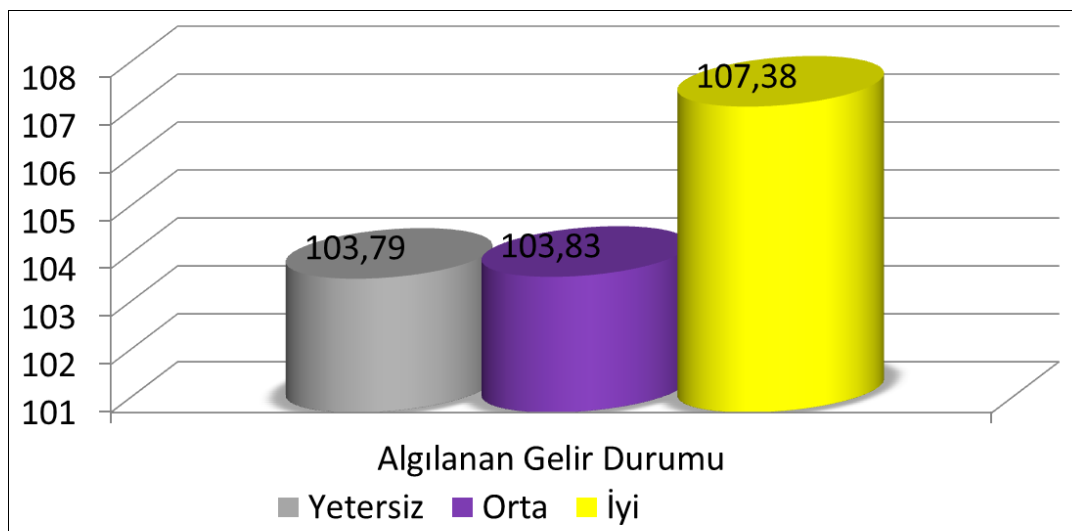
4. 3. 4. Algılanan Gelir Düzeyi ile Mesleki Karar Verme Yetkinlik Düzeyi Farklılıkları

Mesleki karar verme yetkinliği toplam puanının gelir düzeyi değişkenine göre değişip değişmediğini belirlemek üzere tek yönlü varyans analizinden (ANOVA) yararlanılmıştır. Yapılan analiz sonuçları Tablo 7’de verilmiştir. Tablo 7 incelendiğinde mesleki karar verme yetkinliği toplam puanı ile gelir düzeyi arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($F_{(2, 805)}=6.71, p<.05$). Ortaya çıkan farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla Scheffe testi yapılmıştır. Analiz sonucunda, gelir düzeyi iyi olanların mesleki karar verme yetkinliği toplam puanları gelir düzeyi orta ve yetersiz olanlara göre daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Algılanan gelir düzeyleri orta olanların mesleki karar verme yetkinliği toplam puanı gelir düzeyi yetersiz olanlara göre anlamlı bir farklılık göstermediği şeklinde bulunmuştur. Grafik 5’te mesleki karar verme yetkinlik toplam puanı ile algılanan gelir düzeyi arasındaki farklılık gösterilmiştir.

Tablo 7. Mesleki Karar Verme Yetkinliğinin Algılanan Gelir Düzeyine Göre Farklılıkları

Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Algılanan Gelir Düzeyi	2281.54	2	1140.771	6.71	.001
Gruplar arası	136865.01	805	170.019		
Grup içi	139146.55	807			

KT: Kareler Toplamı, Sd: Serbestlik Derecesi, KO: Kareler Ortalaması

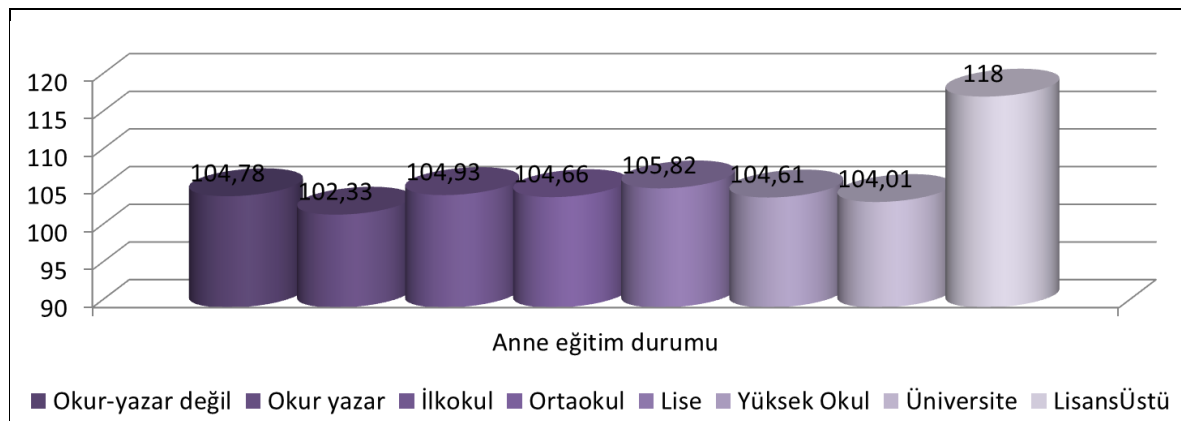
Grafik 5. Mesleki karar verme yetkinlik toplam puanı ve algılanan gelir düzeyi

4. 3. 5. Anne Eğitim Durumu ile Mesleki Karar Verme Yetkinlik Düzeyi Farklılıkları

Mesleki karar verme yetkinliği toplam puanının anne eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Yapılan analiz sonuçları Tablo 8'de verilmiştir. Tablo 8 incelendiğinde mesleki karar verme yetkinliği toplam puanının anne eğitim düzeyi ile anlamlı farklılık göstermediği anlaşılmaktadır ($F_{(7, 800)}=1.339$, $p>.05$). Grafik 6'da mesleki karar verme yetkinlik toplam puan ortalamasının anne eğitim düzeyi ile farklılığı gösterilmiştir.

Tablo 8. Mesleki Karar Verme Yetkinliğinin Anne Eğitim Düzeyine Göre Farklılıkları

	Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Anne Eğitim Düzeyi	Gruplar arası	1611.840	7	230.263	1.339	.228
	Grup içi	137534.714	800	171.918		
	Toplam	139146.553	807			

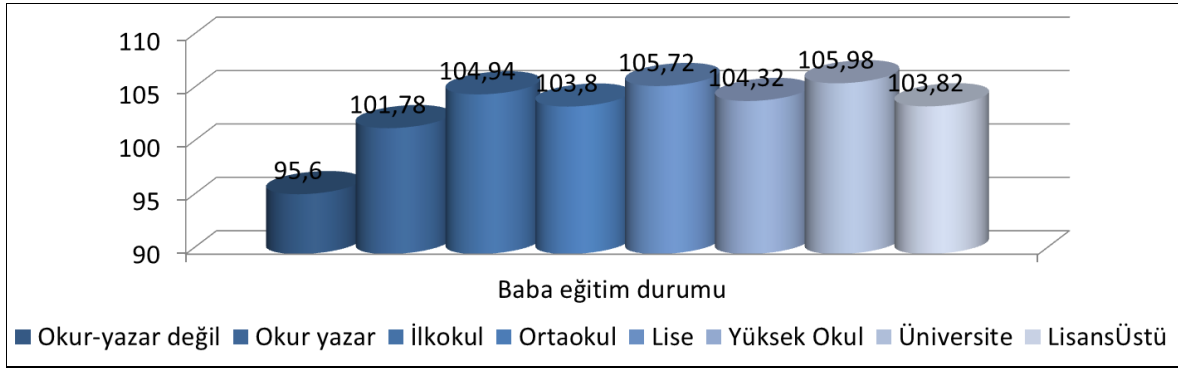
Grafik 6. Mesleki karar verme yetkinliği ve anne eğitim durumu

4. 3. 6. Baba Eğitim Durumu ile Mesleki Karar Verme Yetkinlik Düzeyi Farklılıkları

Mesleki karar verme yetkinliği toplam puanının baba eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Yapılan analiz sonuçları Tablo 9'da verilmiştir. Tablo 9 incelendiğinde mesleki karar verme yetkinliği toplam puanı ile baba eğitim düzeyi arasında anlamlı farklılık olmadığı gözlenmektedir ($F_{(7, 800)}=0.94$, $p>.05$). Grafik 7'de mesleki karar verme yetkinlik toplam puan ortalamasının baba eğitim düzeyi ile farklılığı gösterilmiştir.

Tablo 9. Mesleki Karar Verme Yetkinliğinin Baba Eğitim Düzeyine Göre Farklılıkları

	Kaynak	KT	Sd	KO	F	P
Baba eğitim düzeyi	Gruplar arası	1135.52	7	162.21		
	Grup içi	138011.03	800	172.51	.94	.474
	Toplam	139146.55	807			

Grafik 7. Mesleki karar verme yetkinliği ve baba eğitim durumu

5. TARTIŞMA

Bu bölümde, araştırma örneklemini oluşturan lise son sınıf öğrencilerin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri ile öğrencilerin sahip olduğu bağlanma stilleri arasındaki ilişki ve cinsiyet rolü yönelimlerine ve bazı demografik değişkenlere göre öğrencilerin mesleki karar verme yetkinlik düzeyleri arasındaki farklılıkları belirlemeye ilişkin denencelere ait bulgular literatür ışığında tartışılmış ve yorumlanmıştır.

5. 1. Mesleki Karar Verme Yetkinliği ve Bağlanma Stilleri

Değişkenler ilişkisel bakımdan incelendiğinde; mesleki karar verme yetkinlik düzeyi ile bağlanma stillerinden güvenli ve korkulu bağlanma stilleri arasında pozitif anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çalışmaya katılan öğrencilerin güvenli ve korkulu bağlanma stili puanları arttıkça, mesleki karar verme yetkinliği toplam puanları da artmaktadır. Güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin kendilik algıları ve diğer bireylere ilişkin algıları olumludur ve birey mesleki karar verme yetkinliği tanımında olduğu gibi bu gücü kendi içerisinde görür ve belirlediği hedefe ulaşmak için düzenli olarak çaba gösterir. Bireyin güvenli bağlanma puanı yükselirken, mesleki karar verme yetkinliğini artırması muhtemel bir sonuçtur. Ancak korkulu bağlanma stiline sahip bireyler kendilerini ve diğerlerini olumsuz algırlar. Bu da onların kaçınma ve kaygı düzeyini yükseltir (Lopez ve Gormley, 2002). Oysaki çalışma sonucunda elde edilen bulgular korkulu bağlanma stili ile mesleki karar verme yetkinliği arasında anlamlı ilişki olduğunu göstermektedir. Literatürde bağlanma stilleri ile mesleki karar verme yetkinliği arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak Betz ve Voyten (1997), Feinstein-Messinger(2007), Restubog, Florentino ve Garcia (2010) tarafından yapılan araştırmalar, mesleki karar verme yetkinlik beklentisi yüksek olan bireylerin, mesleki karar vermeleri gerektiğinde karar vermede daha az güçlük çektiklerini göstermektedir. Korkulu bağlanan bireylerin kaygı düzeylerinin yüksek olması onların meslek kararı verme konusunda sabırsız ve istekli oldukları düşünülebilir ve kaçınma eğilimi gösterebilecekleri için yaşanabilecek zorluklara karşı farklı savunmalar geliştirmiş olmaları olasıdır.

Bartholomew ve Horowitz (1991) ise korkulu bağlanan bireylerin kendilerini ve diğerlerini olumsuz algıladıklarını ve reddedilme korkusu yaşadıklarını ve bu yüzden kendilerini koruma altına alıp, yakın ilişkiler kurmaktan çekindiklerini vurgulamaktadır. Fakat bu bireylerin olumsuz benlik algıları ve reddedilme korkularına karşın mesleki karar verme konusunda yetkinlik gösterdikleri düşünülmektedir. Bu bireyler genel bir olumsuzluk

tablosu içerisinde diğer bireylere ve kendilerine karşı karar verdikleri meslekler ile ilgili bilgi toplama, meslekleri ve kendilerini tanıma ve belirledikleri hedef için uğraş vermeyi göze alarak kendilerini kanıtlamaya çalışabilirler. İyi meslekler seçerek yetkin bireyler olmaları onları kendi ve çevrelerindeki eleştirilerden koruyacaklarını düşünmelerine neden olabilir. Bebeklik yaşantılarında ihtiyaçlarının zamanında karşılanmamış ve ihtiyaç anlarında bakıcıya ulaşamamış bireyler korkulu bağlanma stili geliştirirler. Bu bireylerin, ebeveynlerinin günümüzde meslek ve üniversite seçimindeki baskıları düşünülürse takdir toplamak ve onaylanmak için mesleki karar verme yetkinlik düzeylerini yükseltmek için diğer bireylere göre daha fazla çaba sarf ettikleri söylenebilir.

5. 2. Mesleki Karar Verme Yetkinliği ve Cinsiyet Rolü Yönelimleri

Yapılan çalışmada, katılımcıların mesleki karar verme yetkinlik düzeyinin cinsiyet rollerine göre farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlar, mesleki karar verme yetkinlik düzeyinin kadınsı ve erkeksi cinsiyet rolüne sahip bireylerde, belirsiz cinsiyet rolüne sahip olanlara göre yüksek olduğunu göstermiştir. Ayrıca androjen cinsiyet rolüne sahip bireylerin mesleki karar verme yetkinliğinin kadınsı, erkeksi ve belirsiz cinsiyet rolüne sahip olanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Androjen cinsiyet rolüne sahip bireylerin atılganlık becerilerinin ve ılımlı mizaçları sayesinde kariyer gelişimlerinde avantajlı bir konumda olduğu düşünülmektedir. Androjen cinsiyet rolüne sahip bireylerin mesleki karar verme yetkinlik düzeyinin diğer cinsiyet rollerine göre daha yüksek olması onların toplumsal baskıdan daha az etkilenen, geleneksel yaptırımlardan uzak bireyler olmasıyla ilişkilendirilebilir. Kadınsı role sahip bireylerin toplum tarafından oluşturulmuş ve erkek mesleği olarak tanımlanmış mesleklere ilgi duymaktan çekinecekleri düşünülmektedir. Aynı şekilde erkeksi role sahip bireylerin ise oluşturulmuş kadın mesleklerine karşı kayıtsız kalabilecekleri söylenebilir. Oysa androjen cinsiyet rolüne sahip bireylerin kendi ilgi ve yetenekleri doğrultusunda mesleki seçim konusunda yetkinlik göstermesi beklenen bir durum olarak değerlendirilmektedir.

Literatürde androjen özelliğe sahip bireylerin mesleki karar verme yetkinlik düzeyinin yüksek olduğuna dair çalışmalar bulunmaktadır. Brown, Garavalia, Fritts ve Olsan (2006) tarafından yapılan çalışmada kadınsı ve androjen özelliklere sahip öğrencilerin mesleki karar verme yetkinlik düzeylerinin anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir.

5. 3. Mesleki Karar Verme Yetkinliği ve Demografik Değişkenler

Mesleki karar verme yetkinliğinin cinsiyet, okul türü, doğum sırası, algılanan gelir düzeyi, anne ve baba eğitim durumu gibi demografik değişkenler bakımından farklılaşp farklılaşmadığı araştırılmıştır.

Yapılan çalışmada ilk olarak mesleki karar verme yetkinliği toplam puanının cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Çalışma sonucunda anlamlı bir fark bulunmamıştır. Cinsiyet değişkeninin mesleki karar verme yetkinliğini için anlamlı fark oluşturmamasına ilişkin, literatürde benzer ya da farklı bulgular olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur. Bozgeyikli, Eroğlu ve Hamurcu (2009) yaptıkları çalışmada erkeklerin mesleki karar verme yetkinliklerini kadınlarınkinden yüksek bulmuşlardır. Araştırma sonucunu destekleyen bir diğer çalışma ise Wilson (2000) tarafından yapılmıştır. Araştırmacı yaptığı çalışmasında bireylerin cinsiyete göre mesleki karar verme yetkinliği düzeylerinde anlamlı bir farklılık olmadığını belirlemiştir. Geleneksel yapının kadın erkek ayrımı son yıllarda değişen iş ve meslek anlayışıyla cinsiyet arasındaki farkın kalktığına işaret edebilir. Toplum içerisinde birey olma çabası, kadın erkek grubu arasındaki mesleki karar verme yetkinliği düzeyindeki farkı birbirine yakınlaştırdığı düşünülebilir. Kadın grubun; cinsiyet özelliklerinin meslek seçme yetkinliği ile ilgili getirdiği dezavantajlı durumu, moderniteden postmodern yaşama doğru geçtiğimiz bu dönemde çevre uyarıcılarının artmasıyla aşıldığı düşünülebilir.

Araştırma sonuçları mesleki karar verme yetkinlik toplam puanı ile okul türü arasında anlamlı bir fark oluşmadığını göstermiştir. Yurtiçinde yapılan mesleki karar verme yetkinlik düzeyi araştırmalarında okul türü değişkenine sınırlı sayıda ulaşılmıştır. Yapılan bir araştırmada mesleki karar verme yetkinliği ile okul türü ilişkisi incelenmiş ve anlamlı farklılıklar bulunmuştur (Sarı, 2011). Adı geçen çalışmada fen lisesinde okuyan öğrencilerin puanlarının genel lise ve anadolu lisesinde okuyan öğrencilerin mesleki karar verme yetkinliği toplam puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada öğrencilerin mesleki karar verme yetkinlik düzeyleri arasında fark bulunmamış olması her okul türü için fırsat eşitliğinin sağlanması açısından bakıldığında sevindirici bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Başka bir demografik değişken olan doğum sırasının mesleki karar verme yetkinlik toplam puanı ile arasında anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığı incelenmiş ve aralarında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Literatürde mesleki karar verme yetkinliği ile yapılan çalışmalarda bu değişkene yer veren herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Oysaki doğum sırası, alışkanlıklar, meslek seçimi, karşı cins tercihleri, yaşayacakları yere ilişkin kararlar ve politik değişimler üzerinde rol oynamaktadır (Sulloway, 2007). Bu

çalışmada örneklem için anlamlı sonuçlara ulaşamamıştır ancak farklı bir örneklem üzerinde doğum sırası değişkeninin tekrar ele alınması önerilebilir.

Araştırmanın verileri incelendiğinde algılanan gelir düzeyi ile mesleki karar verme yetkinliği toplam puanları arasında anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Gelir düzeyi iyi olanların mesleki karar verme toplam puanları gelir düzeyi orta olanlara göre daha yüksek olarak bulunmuştur. Literatür tarandığında benzer sonuçlara ulaşıldığı tespit edilmiştir (Bozgeyikli, Eroğlu ve Hamurcu, 2009; Akdeniz, 2009; Sarı, 2011). Günümüz koşullarında bireylerin bilgiye, iletişim gereçlerine ve ihtiyaç duyduğu maddeye ulaşabilirliği oldukça artsa da bu ulaşılabilirliğin düzeyini belirleyen en önemli unsurun gelir düzeyi olduğu düşünülmektedir. Algılanan gelir düzeyinde ailenin kazancı ile içinde buldukları çevrenin sosyo-ekonomik düzeyi arasındaki fark oldukça etkilidir. Gelir düzeyini iyi olarak algılayan katılımcıların mesleki karar verme yetkinliğinin orta olarak algılayanlardan yüksek bulunması, bu katılımcıların yaşam standartlarının daha yüksek olduğunu düşündürmektedir.

Araştırmanın diğer değişkenleri ise anne eğitim durumu ve baba eğitim durumudur. Analiz sonuçlarında bu iki değişkenin de mesleki karar verme yetkinlik düzeyi ile arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmüştür. Literatürdeki çalışmalarda ise birbirinden farklı sonuçlar elde edilmiştir. Ailenin eğitim düzeyinin artması mesleki karar verme yetkinlik düzeyini artırdığına yönelik (Gesinde, 2001; Ferry, 2006; Akdeniz, 2009; Sarı, 2011), anne-babanın eğitim düzeyinin yükselmesinin mesleki karar verme yetkinliğini değiştirmedigine yönelik (Şeker, 2013) çalışmalar bulunmaktadır; fakat kentleşmenin hızla ilerlediği, günümüz koşullarında ailelerin eğitim düzeyleri ne olursa olsun çocuklarının meslek sahibi olmaları için onları teşvik etmekte oldukları ve destekledikleri bilinen bir gerçektir. Bu çalışmada anlamlı bir farkın bulunmamış olmasının ailelerin destekleyici ve teşvik edici tutumları ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6. 1. Sonuç

Araştırmanın bu kısmında çalışma doğrultusunda elde edilen sonuçlara yer verilmiştir. Araştırmanın sonuçları aşağıda maddelendirilerek sunulmuştur.

1. Güvenli ve korkulu bağlanma stili ile mesleki karar verme yetkinliği düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur.
2. Cinsiyet rolü yönelimi ile mesleki karar verme yetkinliği arasında anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Kadınsı ve erkeksi cinsiyet rolü yönelimine sahip bireylerin mesleki karar verme yetkinlik düzeylerinin, belirsiz cinsiyet rolü yönelimine sahip bireylere göre; androjen cinsiyet rolü yönelimine sahip bireylerin mesleki karar verme yetkinlik düzeylerinin ise kadınsı, erkeksi ve belirsiz cinsiyet rolü yönelimine sahip bireylere göre daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir.
3. Cinsiyet değişkeni bağlamında kızlar ve erkekler arasında mesleki karar verme yetkinlik düzeyi bakımından anlamlı bir fark tespit edilemezken, gelir düzeyi değişkeni ele alındığında; mesleki karar verme yetkinliği toplam puanları gelir düzeyi iyi olanların, gelir düzeyi orta olanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Okul türü, doğum sırası, anne ve baba eğitim durumuna göre mesleki karar verme yetkinliği toplam puanlarında anlamlı bir farklılık olmadığı bulgulanmıştır.

6. 2. Öneriler

Çalışmanın bu bölümünde çalışma sonuçlarına dayalı öneriler ve ilerde yapılabilecek araştırmalara yönelik öneriler başlıklar halinde verilmiştir.

6. 2. 1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler

1. Mesleki danışmanlık çalışmalarını yürüten uzmanlar, çalışma sonucunda elde edilen bilgiler ışığında cinsiyet rolü yönelimi bakımından dezavantajlı görülen kadınsı ve belirsiz cinsiyet rolü yönelimine sahip gruplara pozitif ayrımcılık yapabilir.
2. Meslek ve kariyer danışmanları ve rehber öğretmenler mesleki karar verme yetkinlik düzeyini geliştirmeyi hedefleyen programlar geliştirirken, çalışmanın sonuçlarından faydalanabilirler.

6. 2. 2. İlerde Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Bu araştırma Trabzon il merkezindeki bazı liselerin son sınıflarında öğrenimine devam eden öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Araştırma sonuçlarının genellenebilirliği açısından çalışma grubu çeşitlendirilerek yeni çalışmalar düzenlenebilir.
2. Bu çalışmada mesleki karar verme yetkinliği bağlanma stilleri ve cinsiyet rolü yönelimleri açısından ilişkisi araştırılmış ve açıklanmaya çalışılmıştır. Gelecekte; mesleki karar verme yetkinlik düzeyi ile ilişki kurulabilecek akademik başarı, akademik erteleme, kendilik algısı, akılcı plan yapma ve problem çözme değişkenleri ele alınarak çalışmalar düzenlenebilir. Literatür taramalarında yurt dışı çalışmalarında sıkça rastlanan mesleki karar verme yetkinlik düzeyinin ve etnik kimlik ile farklılıkları Türkiye’de de çalışılabilir.
3. Öğrencilerin kendi yeteneklerinin farkında olmaları ve yetenekleri doğrultusunda belirledikleri mesleklere yönelik mesleki karar verme yetkinliklerini geliştirmek adına, alt sınıflardan başlayarak bilgi verici ve yöneltici rehberlik faaliyetlerine önem verilmesi ve değişen meslek grupları hakkında bilgi verilmesine yönelik çalışmalar yapılabilir.
4. Mesleki rehberlik ve danışmanlık hizmetini yürüten uzmanlar, mesleki karar verme yetkinlik düzeyini geliştirebilecek çalışmalar yürütebilmeleri için değişen koşullara uyum sağlamalarını ve mesleki karar verme yetkinliği ile ilişkili bulunan psikolojik boyutları belirlemeyi hedefleyen hizmet içi eğitim çalışmalarına katılabilirler.
5. Mesleki karar verme yetkinlik düzeyini artırmaya yönelik faaliyetler alt sınıflardan başlayarak devam etmelidir. Mesleki karar verme yetkinlik düzeyi boylamsal çalışmalara konu edilebilir.
6. Mesleki karar verme yetkinliğinin nicel çalışmaların yanında nitel çalışmalarla desteklenmesi önerilebilir.

7. KAYNAKLAR

- Ainsworth, M. D. S. (1979). Infant-mother attachment. *American Psychologist*, 34(10), 932-937.
- Akdeniz, S. (2009). Ergenlerin meslek kararı verme yetkinlik algılarının algılanan anne baba tutumu ve bazı özlük nitelikleri açısından incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Ali, S. R., McWhirter, E. H. and Chronister, K. M. (2005). Self-efficacy and vocational outcome expectations for adolescents of lower socioeconomic status: A pilot study. *Journal of Career Assessment*, 13, 40-58.
- Allen, J. P. and Land, D. (1999). Attachment in adolescence. In J. Cassidy and P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of Attachment Theory, Research and Clinical Applications*. New York: Guilford.
- Aneshensel, C. S. and Rosen, B. C. (1980). Domestic roles and sex differences in occupational expectations. *Journal of Marriage and Family*, 42(1), 121-131.
- Arsel, C. O. ve Batıgün, A. D. (2011). İntihar ve cinsiyet: Cinsiyet rolleri, iletişim becerileri, sosyal destek ve umutsuzluk açısından bir değerlendirme. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26(68), 1-10.
- Aydın, A. (2004). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Ankara: Tek Ağaç.
- Balkaya, F. (2005). Bilgi işleme süreçleri açısından bağlanma kuramının yeniden ele alınması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 8, 17-39.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. New Jersey: Prentice Hall.
- Bandura, A. (1989). Social cognitive theory. In R. Vasta (Ed.), *Annals of Child Development Volume Six* (pp. 1-60). New York: Greenwich.
- Bandura, A. (1993). Perceived self-efficacy in cognitive development and functioning. *Educational Psychologist*, 28(2), 117-148.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
- Bandura, A. (2000). Cultivate self-efficacy for personal and organizational effectiveness. In E.A. Locke (Ed.), *Handbook of Principles of Organization Behavior* (pp. 120-136). Oxford: Blackwell.

- Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 1-26.
- Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V. and Pastorelli, C. (2001). Self-efficacy beliefs as shapers of children's aspirations and career trajectories. *Child Development*, 72(1), 187-206.
- Bartholomew, K. and Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226-244.
- Bayhan, P. S. ve Artan, İ. (2007). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa.
- Baykal, S. (1988). Üniversite öğrencilerinin cinsiyet rolleri ile ilgili kalıp yargılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Bell, S. A. A. and Ainsworth, M. D. S. (1972). Infant crying and maternal responsiveness. *Child Development*, 43, 1171-1190.
- Bem, S. L. (1974). The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42(2), 155-162.
- Bem, S. L. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological Review*, 88(4), 354.
- Bem, S. L. (1983). Gender schema theory and its implications for child development: Raising gender-aschematic children in gender-schematic society. *Signs*, 8, 598-616.
- Bergeron, L. M. and Romano, J. L. (1994). The relationships among career decision-making self-efficacy, educational indecision, vocational indecision and gender. *Journal of College Student Development*, 35, 19-24.
- Betz, N. E. (2000). Self-efficacy theory as a basis for career assessment. *Journal of Career Assessment*, 8(3), 205-222.
- Betz, N. E. (2004). Contributions of self-efficacy theory to career counseling: A personal perspective. *Career Development Quarterly*, 52(4), 340-353.
- Betz, N. E. and Hackett, G. (1981). The relationship of career-related self-efficacy expectations to perceived career options in college women and men. *Journal of Counseling Psychology*, 28(5), 399-410.
- Betz, N. E. and Hackett, G. (1986). Applications of self-efficacy theory to understanding career choice behavior. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 4(3), 279-289.
- Betz, N. E. and Luzzo, D. A. (1996). Career assessment and the Career Decision Making Self-Efficacy Scale. *Journal of Career Assessment*, 4, 413-428.
- Betz, N. E. and Voyten, K. K. (1997). Efficacy and outcome expectations influence career exploration and decidedness. *The Career Development Quarterly*, 46(2), 179-189.

- Bıkmaz, F. (2004). Öz yeterlik inançları. Y. Kuzgun ve D. Deryakulu (Ed.), *Eğitimde Bireysel Farklılıklar* içinde (s. 291-316). Ankara: Nobel.
- Bowlby, J. (1944). Forty-four juvenile thieves: Their character and home-life. *International Journal of Psycho-Analysis*, 25, 19-52.
- Bowlby, J. (1958). The nature of the child's tie to his mother. *The International Journal of Psycho-Analysis*, 39(5), 350-373.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss volume one: Attachment* (2nd ed.). New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1998). *Güvenli bir dayanak: Ebeveyn-çocuk bağlanması sağlıklı insan gelişimi*. Çev: S. Güneri. İstanbul: İklım.
- Bozgeyikli, H. (2004). Meslek kararı verme yetkinlik ölçeğinin geliştirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11, 221-234.
- Bozgeyikli, H. (2005). Mesleki grup rehberliğinin ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin meslek kararı vermede kendilerini yetkin görme düzeylerine etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Bozgeyikli H., Eroğlu S. E. and Hamurcu H. (2009). Career decision making self-efficacy, career maturity and socioeconomic status with Turkish youth. *Georgian Electronic Scientific Journal: Education Science and Psychology*, 14(1), 15-24.
- Braunstein-Bercovitz, H. (2014). Self-criticism, anxious attachment and avoidant attachment as predictors of career decision making. *Journal of Career Assessment*, 22(1), 176-187.
- Braunstein-Bercovitz, H., Benjamin, B. A., Asor, S. and Lev, M. (2012). Insecure attachment and career indecision: Mediating effects of anxiety and pessimism. *Journal of Vocational Behavior*, 81(2), 236-244.
- Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28, 759-775.
- Brown, C., Garavalia, L. S., Fritts, M. L. H. and Olson, E. A. (2006). Computer science majors: Sex role orientation, academic achievement and social cognitive factors. *Career Development Quarterly*, 54(4), 331-345.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, K. E., Akgün, R. Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (Geliştirilmiş 16. Baskı). Ankara: Pegem A.
- Chambliss, C. A. and Murray, E. J. (1979). Efficacy attribution, locus of control and weight loss. *Cognitive Therapy and Research*, 3(4), 349-353.
- Collins, N. L. and Read, S. J. (1990). Adult attachment, working models and relationship quality in dating couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(4), 644.

- Crites, J. O. (1976). A comprehensive model of career development in early adulthood. *Journal of Vocational Behavior*, 9(1), 105-118.
- Curun, F. ve Çapkın, M. (2014). Romantik kıskançlığın bağlanma stilleri, benlik saygısı, kişilik özellikleri ve evlilik doyumu açısından yordanması. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 34(1), 1-22.
- Çelikkaleli, Ö. (2011). Ergenlerin yetkinlik inançları ile depresyon, benlik saygısı, iç-dış kontrol odağı, sürekli öfke ve öfke ifade biçimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Davidson, M. J. and Cooper, C. L. (1992). *Shattering the glass ceiling: The woman manager*. London: Paul Chapman.
- Deniz, M. E. (2006). Ergenlerde bağlanma stilleri ile çocukluk istismarları ve suçluluk-utangaçlık arasındaki ilişki. *Eurasian Journal of Educational Research*, 22, 89-99
- Dökmen, Z. Y. (1999). BEM cinsiyet rolü envanteri kadınsılık ve erkeksilik ölçekleri Türkçe formunun psikometrik özellikleri. *Kriz Dergisi*, 7(1), 27-40.
- Dökmen, Z. Y. (2004). *Toplumsal cinsiyet, sosyal psikolojik açıklamalar*. İstanbul: Sistem.
- Elshtain, J. B. (1987). *Women and war*. Chicago: University of Chicago.
- Feinstein-Messinger, G. (2007). The nexus among career decision self-efficacy, parental relationship factors and career indecision among college students from different ethnic and racial groups. Unpublished doctoral dissertation, City University of New York, New York.
- Ferry, N M. (2006). Factors influencing career choices of adolescents and young adults in Rural Pennsylvania. *Journal of Extension*, 44(3), 1-6.
- Garcia, P. (2012) Differential moderating effects of student and parent rated support in the relationship between learning goal orientation and career decisions-making self-efficacy. *Journal of Career Assessment*, 20(1), 22-23.
- Genius, M. L. (1994). Long-term consequences of childhood attachment: Implications for counseling adolescents. *Journal for the Advancement of Counseling*, 17(4), 263-274.
- Gesinde, S. A. (2001). Vocational development and adjustment. *University of Ibadan External Studies Programme Series*, 8(1), 16-45.
- Gibson, S. and Dembo, M. H. (1984). Teacher efficacy: A construct validation. *Journal of Educational Psychology*, 76(4), 568-582.
- Grier-Reed, T. L and Skaar, N. R. (2010). An outcome study of career decision self-efficacy and indecision in an undergraduate constructivist career course. *Career Development Quarterly*, 59(1), 42-53.

- Griffin, D. and Bartholomew, K. (1994). Models of the self and other: Fundamental dimensions underlying measures of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(3), 430-445.
- Gushue, G. V. and Whitson, M. L. (2006). The relationship among support, ethnic identity, career decision self-efficacy and outcome expectations in African American high school students applying social cognitive career theory. *Journal of Career Development*, 33(2), 112-124.
- Hackett, G. (1995). Self-efficacy in career choice and development. In A. Bandura (Ed.), *Self-Efficacy in Changing Societies* (pp.232-258). New York: Cambridge University.
- Hackett, G. and Betz, N. E. (1981). A self-efficacy approach to the career development of women. *Journal of Vocational Behavior*, 18(3), 326-339.
- Hackett, G. and Betz, N. E. (1989). An exploration of the mathematics self-efficacy / Mathematics Performance Correspondence. *Journal for Research Mathematics Education*, 20(3), 261-273.
- Hackett, G. and Byars, A. (1996). Social cognitive theory and the career development of African American Women. *Career Development Quarterly*, 44, 322-333.
- Hazan, C. and Shaver, P. R. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511-524.
- Hazan, C. and Shaver, P. R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychology Inquiry*, 5, 1-22.
- Holmes, J. (1993). Attachment theory: A biological basis for psychotherapy. *British Journal of Psychiatry*, 163, 430-438.
- Işık, E. (2013). Mesleki sonuç beklentisinin yordayıcıları olarak algılanan sosyal destek ve denetim odağı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(3), 1419-1430.
- İlhan, T. (2012). Üniversite öğrencilerinde yalnızlık: Cinsiyet rolleri ve bağlanma stillerinin yalnızlığı yordama güçleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(4), 2377-2396.
- Kalkan, M. ve Odacı, H. (2005). Cinsiyet ve cinsiyet rolünün psikolojik yardım almaya ilişkin tutumlarla ilişkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(23), 57-64.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Kavuncu, N. (1987). BEM cinsiyet rolü envanterinin Türk toplumuna uyarılma çalışması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kuzgun, Y. (2009). *Meslek rehberliği ve danışmanlığına giriş*. Ankara: Nobel.
- Lease, S. H. and Dahlbeck, D. T. (2009). Parental influences, career decision-making attributions and self-efficacy differences for men and women. *Journal of Career Development*, 36(2), 95-113.

- Lee, J. (2003). The attachment system throughout the life course: Review and criticism of attachment theory. <http://www.personalityresearch.org/papers/lee.html> adresinden 7 Temmuz 2014 tarihinde edinilmiştir.
- Lent, R. W. (2005). A social cognitive view of career development and counseling. In S. D. Brown and R. W. Lent (Eds.), *Career Development and Counseling: Putting Theory and Research to Work* (pp. 101-127). Hoboken: Wiley.
- Lent, R. W., Brown, S. D., and Hackett, G. (1994). Toward a unifying social cognitive theory of career and academic interest, choice and performance. *Journal of Vocational Behavior*, 45(1), 79-122.
- Lent, R. W., Brown, S. D. and Hackett, G. (1996). Career development from a social cognitive perspective. *Career Choice and Development*, 3, 373-421.
- Lent, R. W., Brown, S. D. and Larkin, K. C. (1984). Relations of self-efficacy expectations to academic achievement and persistence. *Journal of Counseling Psychology*, 31, 356-362.
- Lent, R. W., Brown, S. D. and Larkin, K. C. (1986). Self-efficacy in the prediction of academic success and perceived career options. *Journal of Counseling Psychology*, 33, 265-269.
- Lent, R. W. and Hackett, G. (1987). Career self-efficacy: Empirical status and future directions. *Journal of Vocational Behavior*, 30, 347-382.
- Levy, K. N., Blatt, S. J. and Shaver, P. R. (1998). Attachment styles and parental representation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 407-419.
- Lopez, F. G. and Gormley, B. (2002). Stability and change in adult attachment style over the first-year college transition: Relations to self-confidence, coping and distress patterns. *Journal of Counseling Psychology*, 49(3), 355-364.
- Lopez, F. G. and Lent, R. W. (1992). Sources of mathematics self-efficacy in high school students. *Career Development Quarterly*, 41, 3-12.
- Luzzo, D. A., Funk, D. P. and Strang, J. (1996). Attributional retraining increases career decision making self-efficacy. *Career Development Quarterly*, 44, 378-386.
- Maccoby, E. E. and Masters, J. C. (1970). Attachment and dependency. *Carmichael's Manual of Child Psychology*, 2, 73-157.
- Mallon, B. (2008). *Dying, death and grief: Working with adult bereavement*. London: Sage.
- Mao, C. H., Hsu, Y. C. and Fang, T. W. (2012). The role of the mother daughter relationship in Taiwanese college students' career self-efficacy. *Social Behavior and Personality*, 40(9), 1511-1522.
- Mikulincer, M., Shaver, P. R. and Pereg, D. (2003). Attachment theory and affect regulation: The dynamics, development and cognitive consequences of attachment-related strategies. *Motivation and Emotion*, 27(2), 77-102.

- Morgan, T. and Ness, D. (2003). Career decision making difficulties of first year students. *The Canadian Journal of Career Development*, 2, 33-37.
- O'Brien, K. M., Bikos, L. H., Epstein, K. L., Flores, L. Y., Dukstein, R. D. and Kamatuka, N. A. (2000). Enhancing the career decision-making self-efficacy of upward bound students. *Journal of Career Development*, 26(4), 277-293.
- O'Brien, V., Martinez-Pons, M. and Kopala, M. (1999). Mathematics self-efficacy, ethnic identity, gender and career interests related to mathematics and science. *Journal of Educational Research*, 92(4), 231-236.
- Özgün, M. S. (2007). Okul psikolojik danışmanlarının kişilik özellikleri ile meslek yetkinlik beklentileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Özyürek, R. (1995). Fen bilimleri alanını seçen öğrencilerin kariyer yetkinlik beklentisi ile kariyer seçenekleri zenginliği ve üniversiteye giriş sınavlarındaki performansları arasındaki ilişkiler. Yayınlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Özyürek, R. (2011). Sosyal bilişsel yaklaşımlar. B. Yeşilyaprak (Ed.), *Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı: Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Pegem A.
- Pajares, F. (1996). Self-efficacy beliefs in academic settings. *Review of Educational Research*, 66(4), 543-578.
- Pajares, F. and Miller, M. D. (1994). Role of self-efficacy and self-concept beliefs in mathematical problem solving: A path analysis. *Journal of Educational Psychology*, 86(2), 193.
- Paraskeva, F., Bouta, H. and Papagianni, A. (2008). Individual characteristics and computer self-efficacy in secondary education teachers to integrate technology in educational practice. *Computers and Education*, 50(3), 1084-1091.
- Peterson, S. (1993). Career decision-making self-efficacy and institutional integration of underprepared college students. *Research in Higher Education*, 34(6), 659-685.
- Phillips, S. D. and Paziienza, N. J. (1988). History and theory of the assessment of career development and decision making. In W. B. Walsh and S. H. Osipow (Eds.), *Career Decision Making* (pp. 1-31). New Jersey: Hillside.
- Restubog, S. L. D., Florentino, A. R. and Garcia, P. R. J. M. (2010). The mediating roles of career self-efficacy and career decidedness in the relationship between contextual support and persistence. *Journal of Vocational Behavior*, 77(2), 186-195.
- Ritter, J., Boone, W. and Rubba, P. (2001). Development of an instrument to assess prospective elementary teacher self-efficacy beliefs about equitable science teaching and learning. *Journal of Science Teacher Education*, 12(3), 175-198.
- Sarı, S. V. (2011). Lise son sınıf öğrencilerinin mesleğe karar verme öz-yeterliliklerini yordamada umut, kontrol odağı ve çok boyutlu mükemmeliyetçilik özelliklerinin rolü. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

- Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Gazi.
- Seyyar, A. (2005). Feminizmin tarihi gelişimi ve kadın politikaları üzerine etkisi. www.sosyalsiyaset.com.tr adresinden 7 Temmuz 2014 tarihinde edinilmiştir.
- Sharf, S. R. (2006). *Applying career development theory to counseling* (4th ed.). Australia: Brooks/Cole.
- Skaalvik, E. M. and Skaalvik, S. (2010). Teacher self-efficacy and teacher burnout: A study of relations. *Teaching and Teacher Education*, 26(4), 1059-1069.
- Solmuş, T. (2010). *Bağlanma, evlilik ve aile psikolojisi*. İstanbul:Sistem.
- Sulloway, F. J. (2007). Psychology, birth order and intelligence. *Science*, 316(5832), 1711-1712.
- Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(44), 35-58.
- Şeker, G. (2013). Lise öğrencilerinde meslek kararı verme yetkinliği ve kariyer denetim odağının incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Taycan, S. E. ve Kuruoğlu, A. Ç. (2014). Evlilik uyumu ile bağlanma stilleri ve mizaç ve karakter özellikleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 25(1), 9-18.
- Taylor, K. M. and Betz, N. E. (1983). Applications of self-efficacy theory to the understanding and treatment of career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 22, 63-81.
- Tok, Y. (2001). Cinsiyet rolleri ile ilgili farklı kalıp yargılara sahip üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Tüzün, O. ve Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam*, 19(1), 24-39.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society*. Cambridge: Harvard University.
- Walker, T.L. and Tracey, T. J. G. (2012). The role of future time perspective in career decision-making. *Journal of Vocational Behavior*, 81(2), 150-158.
- Waters, E., Wenfield, N. S. and Hamilton, C. E. (2000). The stability of attachment security from infancy to adolescence and adulthood: General discussion. *Child Development*, 71(3), 703-706.
- Wilson, L. M. (2000). The relationship between parental attachment, career decision-making self-efficacy, gender, race and career indecision. *Dissertation Abstracts International*, 61, 2800-2812.

Wright, S. L., Perrone-McGovern, K. M., Boo, J. N. and White, A. V. (2014). Influential factors in academic and career self-efficacy: Attachment, supports and career barriers. *Journal of Counseling and Development*, 92(1), 36-46.

Yeşilyaprak, B. (2012). *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı: Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem A.

Zimmermann, P. and Becker-Stoll, F. (2002). Stability of attachment representations during adolescence: The influence of ego-identity status. *Journal of Adolescence*, 25(1), 107-124.

8. EKLER

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu

1)Cinsiyetiniz: Kız() Erkek()				
2)Okulunuzun Türü: Anadolu lisesi () Fen lisesi () Teknik ve Meslek Lisesi () Anadolu İmam Hatip lisesi () Ticaret lisesi () Diğer()				
3)Doğum sırasına göre konumunuz: İlk Çocuk() Ortaanca Çocuk() Son Çocuk() Tek Çocuk()				
4)Size göre ailenizin gelir düzeyi nasıl? Yetersiz() Orta düzeyde() İyi()				
5)Annenizin eğitim durumu: Okur-Yazar Değil() Okur Yazar() İlk Okul() Ortaokul() Lise() Yüksek Okul() Üniversite() Lisans Üstü()				
6)Babanızın eğitim durumu: Okur-Yazar Değil() Okur Yazar() İlk Okul() Ortaokul() Lise() Yüksek Okul() Üniversite() Lisans Üstü()				

Ek 2. Mesleki Karar Verme Yetkinliği Ölçeği

Kendime Hiç Güvenmiyorum	Kendime Güvenmiyorum	Kendime Çok az güveniyorum	Kendime Güveniyorum	Kendime Çok Güveniyorum				
1	2	3	4	5				
1	Nelere ilgi duyduğunuzu belirleyebilme			1	2	3	4	5
2	Girmeyi düşündüğünüz meslekten elde edilecek ortalama yıllık geliri hesaplayabilme			1	2	3	4	5
3	İstedığınız okula giremezseniz farklı bir okula devam edip başarılı olabilme			1	2	3	4	5
4	İlgi ve yeteneklerinize uygun bir meslek seçme			1	2	3	4	5
5	Teknolojik gelişmeler sonucu Türkiye ve dünyada önem kazanan mesleklerle ilgili bilgi toplayabilme			1	2	3	4	5
6	Seçtiğiniz alanla ilgili bulunduğunuz şehirde bir çalışma alanı yoksa başka bir şehre taşınabilme			1	2	3	4	5
7	Size uygun olmadığını düşündüğünüz bir mesleğe girmeniz için sizi zorlayanlara karşı durabilme			1	2	3	4	5
8	Çevrenizdeki işletmelerin eleman alırken ne gibi nitelikler aradığını araştırabilme			1	2	3	4	5
9	Yüksek öğretime girişle ilgili dört yıllık plan yapma.			1	2	3	4	5
10	Başarılı olacağınız bir meslek seçme			1	2	3	4	5
11	Girmeyi düşündüğünüz alandaki iş olanakları hakkında öğretmenlerinizden bilgi isteyebilme			1	2	3	4	5
12	Size uygun olduğunu düşündüğünüz mesleklerin listesini yapabilme			1	2	3	4	5
13	Mesleki hedefinize ulaşmak için ısrarlı bir şekilde çalışma ve karşılaşılabileceğiniz tüm engellere karşı koyabilme			1	2	3	4	5
14	Okulda öğretilen konuların çeşitli mesleklerde nasıl kullanıldığını açıklayabilme			1	2	3	4	5
15	Gelecek her yıl için amaçlarınızı planlama			1	2	3	4	5
16	Güçlü ve zayıf yönlerinizin neler olduğunu belirleyebilme			1	2	3	4	5
17	Mesleki amaçlarınıza ulaşmak için çeşitli lise ve yüksek öğretim programlarının istenen ve istenmeyen yönlerini tanımlayabilme			1	2	3	4	5
18	İlgi ve yeteneklerinize uygun dört yıllık bir plan yapma			1	2	3	4	5
19	Üniversiteden sonra seçtiğiniz meslek alanında eğitime devam edebilme			1	2	3	4	5
20	Liseden mezuniyet koşullarını bilme			1	2	3	4	5
21	Çeşitli nedenlerle eğitiminize devam edemezseniz kendinize uygun bir iş bulabilme			1	2	3	4	5
22	İlgilendiğiniz meslek alanında çalışan birisine o meslek hakkında sorulacak soruları belirleyebilme			1	2	3	4	5
23	Düşündüğünüz mesleğin gerektirdiği iş becerilerinin neler olduğunu öğrenmek için işyerlerinden bilgi toplayabilme			1	2	3	4	5
24	Verdiğiniz kararların sonuçları istediğiniz gibi olmazsa bunun sorumluluğunu üstlenebilme			1	2	3	4	5
25	İstedığınız türde bir hayat için yeterli parayı kazanabileceğiniz meslekleri belirleyebilme			1	2	3	4	5
26	Çok zor görünen yeni şeyleri öğrenebilme			1	2	3	4	5
27	Hayalinizdeki mesleğe giremezseniz size uygun olduğunu düşündüğünüz başka bir meslek seçebilme			1	2	3	4	5

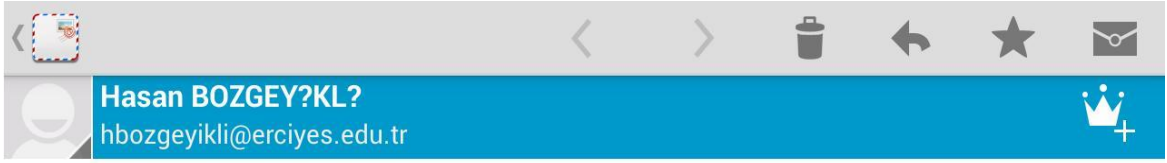
Ek 3. İlişki Ölçekleri Anketi

	1	2	3	4	5	6	7
	Beni hiç tanımlamıyor			Beni kısmen tanımlıyor			Beni tamamen tanımlıyor
1	Başkalarına kolaylıkla güvenmem.						
2	Kendimi bağımsız hissetmem benim için çok önemli.						
3	Başkalarıyla kolaylıkla duygusal yakınlık kurarım.						
4	Bir başka kişiyle tam anlamıyla kaynaşıp bütünleşmek isterim.						
5	Başkalarıyla çok yakınlaşırsam incitileceğimden korkuyorum.						
6	Başkalarıyla yakın duygusal ilişkilerim olmadığı sürece oldukça rahatım.						
7	İhtiyacım olduğunda yardıma koşacakları konusunda başkalarına her zaman güvenebileceğimden emin değilim.						
8	Başkalarıyla tam anlamıyla duygusal yakınlık kurmak istiyorum.						
9	Yalnız kalmaktan korkarım.						
10	Başkalarına rahatlıkla güvenip bağlanabilirim.						
11	Çoğu zaman, romantik ilişkilerde olduğum insanların beni gerçekten sevmediği konusunda endişelenirim.						
12	Başkalarına tamamiyle güvenmekte zorlanırım.						
13	Başkalarının bana çok yakınlaşması beni endişelendirir.						
14	Duygusal yönden yakın ilişkilerim olsun isterim.						
15	Başkalarının bana dayanıp bel bağlaması konusunda oldukça rahatımdır.						
16	Başkalarının bana, benim onlara verdiğim kadar değer vermediğinden kaygılanırım.						
17	İhtiyacınız olduğunda kimseyi yanınızda bulamazsınız.						

Ek 4. Bem Cinsiyet Rolü Envanteri

Hiç uygun değil	Genellikle uygun değil	Bazen uygun değil	Kararsızım	Bazen uygun	Genellikle uygun	Her zaman uygun
1	2	3	4	5	6	7

1.	Ağırbaşlı, ciddi	1	2	3	4	5	6	7
2.	Ailesine karşı sorumlu	1	2	3	4	5	6	7
3.	Anlayışlı	1	2	3	4	5	6	7
4.	Baskın, tesirli	1	2	3	4	5	6	7
5.	Başkalarının ihtiyaçlarına duyarlı	1	2	3	4	5	6	7
6.	Boyun eğen	1	2	3	4	5	6	7
7.	Cana yakın	1	2	3	4	5	6	7
8.	Cömert	1	2	3	4	5	6	7
9.	Çocukları seven	1	2	3	4	5	6	7
10.	Duygularını açığa vurmayan	1	2	3	4	5	6	7
11.	Duygusal	1	2	3	4	5	6	7
12.	Erkeksi	1	2	3	4	5	6	7
13.	Etkileyici, güçlü	1	2	3	4	5	6	7
14.	Fedakar	1	2	3	4	5	6	7
15.	Girişken	1	2	3	4	5	6	7
16.	Gönül alan	1	2	3	4	5	6	7
17.	Gözü pek	1	2	3	4	5	6	7
18.	Haksızlığa karşı tavır alan	1	2	3	4	5	6	7
19.	Hassas	1	2	3	4	5	6	7
20.	Hırslı	1	2	3	4	5	6	7
21.	İdealist	1	2	3	4	5	6	7
22.	İncinmiş duyguları tamir etmeye istekli	1	2	3	4	5	6	7
23.	Kaba dil kullanmayan	1	2	3	4	5	6	7
24.	Kadını	1	2	3	4	5	6	7
25.	Kendi ihtiyaçlarını savunan	1	2	3	4	5	6	7
26.	Kendine güvenen	1	2	3	4	5	6	7
27.	Kuralcı, katı	1	2	3	4	5	6	7
28.	Lider gibi davranan	1	2	3	4	5	6	7
29.	Mantıklı	1	2	3	4	5	6	7
30.	Merhametli	1	2	3	4	5	6	7
31.	Namuslu	1	2	3	4	5	6	7
32.	Otoriter	1	2	3	4	5	6	7
33.	Riski göze almaktan çekinmeyen	1	2	3	4	5	6	7
34.	Sadık	1	2	3	4	5	6	7
35.	Saldırgan	1	2	3	4	5	6	7
36.	Sevecen	1	2	3	4	5	6	7
37.	Sıkılgan	1	2	3	4	5	6	7
38.	Sözünde duran	1	2	3	4	5	6	7
39.	Tatlı dilli	1	2	3	4	5	6	7
40.	Yumuşak, nazik	1	2	3	4	5	6	7

Ek 5. Mesleki Karar Verme Yetkinliği Ölçeği Kullanım İzni

Alıcı: neslihan bolat

26 Şub ✓

Neslihan merhaba ölçeğe aşağıdaki linkten erişebilirsiniz. Soracağın bir şey olursa lütfen çekinme...

[https://www.academia.edu/835405/
Meslek_Karari_Verme_Yetkinlik_Olceginin_Gelistirilmesi](https://www.academia.edu/835405/Meslek_Karari_Verme_Yetkinlik_Olceginin_Gelistirilmesi)

On Wed, Feb 26, 2014, neslihan bolat <neslihanbolat_07@yahoo.com.tr> said:

Hocam Merhabalar;
Ben Karadeniz Teknik Üniversitesinde yüksek lisans yapmaktayım. Yüksek lisans tezimde kullanmak için geliştirdiğiniz mesleki karar verme yetkinlik ölçeğini kullanabilmek için izninizi istiyorum.

Yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Ek 6. İlişki Ölçekleri Anketi Kullanım İzni

● **Nebi Sümer**

27 Şub ★

Kime Ben

Tabi ki memnuniyetle kullanabilirsiniz., Başarılar.,

Nebi Sümer

27.02.2014 11:55 tarihinde, neslihan bolat yazdı:

▼ Mesaj geçmişini gizle

Hocam Merhabalar;

Ben Karadeniz Teknik Üniversitesin de yüksek lisans yapmaktayım. Yüksek lisans tezimde kullanmak için Türkçe uyarlaması size ait olan ilişki ölçekleri anketini kullanabilmek için izninizi istiyorum.

Şimdiden teşekkür ederim.

Ek 7. BEM Cinsiyet Rolü Envanteri Kullanım İzni

● Nur Velidedeoglu Kavuncu

Kime Ben

Merhaba Neslihan Hanım.
Anketi kullanabilirsiniz. Ilginize teşekkür ederim.
Başarılar dilerim.

Psikolog Dr. Nur Velidedeoglu Kavuncu

Profesyonel Koç - Eğitmen

Uluslararası Profesyonel Koçluk Derneği (ICFTürkiye) Başkanı

GSM: 0532 2334412

Samsung Mobile tarafından gönderildi

----- Orjinal mesaj -----

Kimden: neslihan bolat

Tarih:07 03 2014 12:15 (GMT+02:00)

Alıcı: nvkavuncu@ncdanismanlik.com.tr

Konu: bem

Hocam Merhabalar;

Ben Karadeniz Teknik Üniversitesin de yüksek lisans yapmaktayım.
Yüksek lisans tezimde kullanmak için Türkçe uyarlamasını yaptığınız
bem cinsiyet rolü envanterini kullanabilmek için izninizi istiyorum.
Yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Ek 8. Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi Modellerinin Kullanım İzni

● Robert W. Lent

Kime Ben

10 Haz ★

Permission granted to reproduce the SCCT figures in your thesis.

Dr. Lent

▼ Mesaj geçmişini gizle

From: neslihan bolat [mailto:neslihanbolat_07@yahoo.com.tr]

Sent: Tuesday, June 10, 2014 3:05 PM

To: Robert W. Lent

Subject: Permission- Your Models

Dear Dr.Lent,

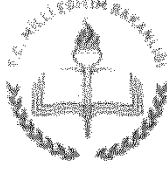
I'm a master student at Psychological Counseling & Guidance Department of Karadeniz Technical University in Turkey. I'm interested in Social Cognitive Career Theory and I prepared my thesis on the basis of your theory.

I just want your and Brown & Hackett's permission to give the figures of your interest, choice and performance models within my thesis.

Thank you for your concern,

Best wishes from Turkey,

Ek 8. Trabzon Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü İzni

T.C.
TRABZON VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 82438636/604/1095186
Konu: Araştırma İzni

13/03/2014

VALİLİK MAKAMINA

Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Neslihan BOLAT Doç. Dr. Hatice ODACI danışmanlığında 'Lise son sınıf öğrencilerinin mesleki karar verme yetkinliklerini yordamada bağlanma stillerinin ve cinsiyet rolü yönelimlerin etkisi' adlı çalışma yapmak istemektedir. Çalışmanın Trabzon merkezde bulunan lise son sınıf öğrencilerine uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Hızır AKTAŞ
Millî Eğitim Müdürü

OLUR
.../03/2014

Halil İbrahim ERTEKİN
Vali a.
Vali Yardımcısı

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5 inci maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır

Atatürk Blv. 06648 Kızılay/ANKARA
Elektronik Ağ: www.meb.gov.tr
e-posta: adsoyad@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Ad SOYAD Üvan
Tel: (0 312) XXX XX XX
Faks: (0 312) XXX XX XX

9. ÖZ GEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİLERİ

1988 yılında Yozgat'ta doğdu. İlköğretim ve lise eğitimini Antalya'da devam etti. 2006-2007 yılında Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı'nda başladı. Mezuniyetinin ardından 2010-2011 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans öğrencisi olmaya hak kazandı. Yüksek lisans öğrenimi boyunca özel bir okulda öğretmenlik yaptı.

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Adres : Memurevleri Mah. 212. Sok. No:16 Muratpaşa / Antalya

E-Posta : neslihanbolat_07@yahoo.com.tr

Tel : 05532450006